

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

David Svoboda

**Politické procesy 50. let – konkrétní
případová studie**

Případ Babice

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Katedra právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): [26. 11. 2023]

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 173 098 znaků včetně mezer.

V Praze dne 26. 11. 2023

David Svoboda

Poděkování

Děkuji panu prof. JUDr. Janu Kuklíkovi, DrSc., vedoucímu mé diplomové práce za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

Obsah

Poděkování	2
1 Úvod.....	5
2 Politické procesy 1948 - 1953.....	7
2.1 Význam politických procesů.....	7
2.1.1 Propagandistické využití procesů	10
2.2 Právní rámec procesů.....	12
2.2.1 Právnícká dvouletka	13
2.2.2 Zákon o zlidovění soudnictví	13
2.2.3 Trestní právo procesní	15
2.2.4 Trestní právo hmotné.....	18
2.2.5 Státní soud	19
2.2.6 Prokuratura	20
2.3 Průběh politických procesů.....	21
3 Kontext regionu Moravských Budějovic	26
3.1.1 Kolektivizace	27
3.1.2 Perzekuce církve.....	31
3.2 Propustnost státních hranic	35
4 Akce skupiny kolem L. Malého	36
4.1.1 Ladislav Malý	36
4.2 Akce předcházející vraždám	40
4.3 Vraždy v babické škole	43
4.3.1 Oběti vražd	44
4.3.2 Střelba ve škole.....	44
4.3.3 Zatčení členů skupiny	45
4.4 Malý jako agent StB	46
5 Navazující soudní procesy	48
5.1 Soudní proces s členy skupiny.....	48
5.1.1 Příprava.....	48

5.1.2	Soudní procesy	49
5.1.3	Tresty	52
5.1.4	Represe vůči rodinám	53
5.1.5	Prezentace veřejnosti	54
6	Rehabilitace	57
7	Politické procesy v USA	59
7.1	Druhá rudá panika	60
7.2	Právní nástroje represe	60
7.3	Joseph McCarthy	62
7.4	Další nástroje represe	66
7.4.1	Sněmovní výbor pro neamerickou činnost	66
7.5	Porovnání s politickými procesy v ČSR	67
8	Závěr	69
9	Seznam zkratk	72
10	Seznam použitých zdrojů	74
10.1	Seznam použité literatury	74
10.2	Seznam použitých internetových zdrojů	76
10.3	Seznam použitých právních předpisů	77
10.4	Seznam použité judikatury	78

1 Úvod

Ústředním tématem této práce je zasazení spletitého dění kolem vražd funkcionářů KSČ do kontextu doby 50. let a dalších politických procesů té doby a jejím cílem je ukázat, že ačkoliv byl průběh jednotlivých procesů často značně odlišný, základní stavební kameny těchto procesů zůstávaly neměnné. Toto potvrzuje i Kaplanova definice politických procesů, který je definuje jako soudní případy, o kterých rozhodovaly politické orgány, respektive stranické orgány, nikoliv příslušné orgány soudní moci.¹ Toto odpoutání se od v demokratické společnosti běžné zásady, že o vině a trestu může rozhodovat pouze soud, bylo pro politické procesy zásadní. Právě soustředění se na případy, kdy byly právní předpisy systémově porušovány, je zásadní pro pochopení fungování politických procesů. Komunistický režim se často dopouštěl porušování právních předpisů, které sám uvedl v život. Obvinění se tedy nemohli spolehnout na nezávislé posouzení své věci ze strany soudu, což lze označit za podstatnou vadu fungování komunistické justice, které je věnována část textu.

Cílem diplomové práce je popsat nedodržování základních procesních práv v rámci případu Babice a tyto konkrétní činy představitelů komunistického režimu zasadit do obecného kontextu politických procesů jako součásti komunistické perzekuce. Právě dění okolo vražd členů KSČ v obci Babice ukazuje, že v rámci politických procesů leželo hlavní rozhodování o vině a trestu na orgánech politické moci. V diplomové práci bude dále kladen důraz na skutečnost, že KSČ v 50. letech 20. století využívala zdánlivě izolovaných trestných činů k perzekuci širší skupiny obyvatel.

Nosnou částí této diplomové práce je identifikace základních prvků politických procesů, které jsou následně popsány na konkrétních případech. Systém vedení politických procesů prošel vývojem od prvních případů vedených krátce po únoru, které měly spíše neformální povahu a často se vedly ad hoc zcela mimo rámec zákona, až po téměř dokonalý celorepublikový systém, který fungoval do první poloviny 50. let 20. století. Práce si klade za cíl také poukázat na skutečnost, že politické procesy nebyly excesem jednotlivců nebo iniciativou prokuratury, ale cíleným nástrojem represe vůči odpůrcům režimu.

Jedním ze zásadních témat této práce je také propagandistické využití politických procesů a zneužití trestního řízení k dosažení politických cílů, spočívajících především ve

¹ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7. s. 19

vytvoření atmosféry strachu a zastrašení odpůrců režimu. Proměnou trestního řízení v divadelní představení byl popřen samotný účel trestního řízení tak, jak ho chápeme dnes. Proto je propagandistická stránka politických procesů popsána na případu Babice a zároveň je tento fenomén zasazen do širších souvislostí.

Motivací k výběru a sepsání tématu této diplomové práce, byla snaha poukázat na skutečnost, že i v dnešní době má smysl zabývat se politickými procesy, a to především jejich vnitřním fungováním a rolí práva v jejich vedení. V dnešní době totiž dochází k zjednodušování politických procesů nebo k jejich zneužívání v rámci politického boje. Tato skutečnost vede k zúžení náhledu české společnosti na politické procesy 50. let 20. století a otevírá dveře k zneužití práva v budoucnu. Vzhledem k tomu je v práci obsaženo také stručné porovnání politických procesů 50. let 20. století v Československé republice s obdobím tzv. rudé paniky, kdy v 50. letech 20. století v USA probíhaly procesy, v nichž se hledal vnitřní komunistický nepřítel ve federální vládě. K zahájení těchto procesů byl využit obdobný strach ve společnosti jako v Československu. Důvodem pro toto srovnání je záměr ukázat, že politicky motivované procesy v 50. letech 20. století nebyly výjimečné ani mimo tzv. východní blok a zároveň porovnat především zákonnost a dopady těchto procesů v USA s politickými procesy v Československé republice.

V rámci celého textu klade autor důraz na, aby události byly popsány co nejvíce objektivně, včetně snahy nehodnotit jednotlivé činy osob zapojených do politických procesů z hlediska morálky. Práce se tedy soustřeďuje především na zjištění, zda byl v jednotlivých případech dodržován zákonný postup.

2 Politické procesy 1948 - 1953

2.1 Význam politických procesů

Politické procesy v 50. letech 20. století byly jedním z primárních nástrojů uskutečňování politiky KSČ. Smyslem těchto procesů bylo odstranění takových skupin obyvatel, které mohly vytvářet překážku cílům KSČ, a to buď fyzickou likvidací nebo vytlačení těchto vrstev na samotný okraj společnosti a omezením jejich vlivu na společnost. S tímto cílem byl úzce spojen další účel politických procesů, kterým bylo vytvoření atmosféry strachu. Jak bude popsáno níže, KSČ měla značný zájem na tom, jaký vliv mají politické procesy na náladu veřejnosti. Tomuto závěru nasvědčuje i upuštění od veřejných procesů po smrti J. V. Stalina, potažmo K. Gottwalda. Kaplan tento odklon od veřejných procesů spojuje s obavou členů KSČ, že se tyto procesy mohou obrátit proti jim samotným.²

Samotné politické procesy byly součástí širší perzekuce části obyvatelstva, kterou komunistický režim považoval za svého nepřítele. Tito domnělí i skuteční nepřátelé komunistického režimu byli vystaveni různým formám perzekucí. Jednou z nejrozsáhlejších forem bylo preventivní sledování ze strany StB. Osob zařazených mezi rozpracovávané (tedy nějakým způsobem sledované) bylo 17 117, a to k 31. prosinci 1954.³ Součástí systému perzekucí byly i tábory nucených prací. Účelem těchto táborů bylo trestání odpůrců režimu fyzickou prací v nepříznivých podmínkách i s využíváním fyzického týrání.⁴

Samostatnou kapitolou je pak trestní represe. Ta byla prováděna především na základě Zákona na ochranu republiky, po únoru 1948 přijatého Zákona na ochranu lidově demokratické republiky a Trestního zákona 1950, který komplexně upravil trestní právo hmotné.⁵ Je poměrně obtížné určit, kolik osob bylo zasaženo v rámci politických procesů na základě výše uvedených zákonů, či nezákonně mimo jejich rámec. Při určení počtu osob zasažených trestní perzekucí lze vycházet například z počtu osob rehabilitovaných Zákonem o soudní rehabilitaci. Tímto zákonem došlo *ex lege* k rehabilitaci osob, které byly odsouzeny v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, za předpokladu, že osoba byla odsouzena za trestný čin vyjmenovaný v § 2 Zákona o soudní rehabilitaci. K 1. říjnu 1992 bylo takto rehabilitováno celkem 255 399 osob, přičemž vojenské soudy na základě

² Tamtéž, s. 46

³ Tamtéž, s. 25

⁴ BURSÍK, Tomáš. *Trestanecké pracovní tábory na Hornoslavkovsku*. Paměť a dějiny. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2007, 2007(01). s. 162-166

⁵ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7. s. 27

stejného ustanovení rehabilitovaly 3 873 osob.⁶ Ve spojení s dalšími případy rehabilitace bylo dle Zákona o soudní rehabilitaci celkem rehabilitováno 264 429 osob.⁷ Ačkoliv Zákon na ochranu lidově demokratické republiky byl účinný pouze necelé dva roky, bylo na jeho základě odsouzeno na 26 000 osob.⁸ Lze tedy uzavřít, že číslo 264 429 představuje přibližný počet trestně perzekvovaných osob, které byly odsouzeny dle odkazovaných zákonů, které byly pohledem zákonodárce demokratického státu označeny za neslučitelné se základními lidskými právy a svobodami. Číslo 264 429 osob ovšem nemusí představovat přesný počet osob, které byly perzekvovány v rámci politických procesů. Jak je popsáno níže v textu, především v souvislosti s kauzou Babice, politické procesy se dotýkaly i osob, které v nich nebyly přímo souzeny.

Ucelené statistiky o soudních řízeních vedl především Státní soud. Vzhledem k tomu, že značná část věcí řešených Státním soudem byla politického charakteru, lze statistiky Státního soudu považovat za další vhodný indikátor rozsahu politických procesů. Státní soud v roce 1950 vyřídil celkem 1339 žalob⁹, přičemž nápad v tomto roce činil 1427 žalob, ke kterým je nutné přičíst i 189 nevyřízených žalob z roku 1949. Státní soud ve stejném roce odsoudil 4839 osob, přičemž 58 z nich bylo odsouzeno k trestu smrti a 178 k trestu doživotnímu. Celkem Státní soud v roce 1950 vyřídil žaloby týkající se 5346 osob.¹⁰

Kategorizovat politické procesy lze dle Kaplana do dvou velkých skupin. Do první skupiny lze řadit procesy, které měly potvrdit únorový převrat a zničit odpor proti režimu, který existoval v politických strukturách zachovaných z první a třetí republiky. Tyto procesy byly zaměřeny proti členům politických stran, občanských sdružení (např. Sokola) a také proti vojákům, mezi nimiž byl jedním z nejvýznamnějších proces s generálem Píkou. Tato první vlna procesů vrcholila mezi lety 1950 až 1951. Druhou kategorií politických procesů jsou procesy zaměřené na prosazování politických cílů, sloužící k provedení změn ve společnosti v souladu s komunistickou ideologií. Tuto

⁶ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. s. 339

⁷ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7. s. 39

⁸ BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Martin BOŠTÍK a Tereza STARÁ. *Jménem republiky!: osm případů zvlé komunistické justice*. Praha: Auditorium, 2015. ISBN 978-80-87284-55-1. s. 25

⁹ S ohledem na tehdejší názvosloví v této práci používaný pojem žaloba představuje období institutu dnes označovaného jako obžaloba.

¹⁰ ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Jaroslav VOREL, ed. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003. ISBN 80-86621-03-0. Díl I. Přílohy. Tabulka 02. s. 74

kategorii lze dále dělit na procesy ekonomicky motivované (kam Kaplan řadí i proces Babice), církevní procesy, vojenské procesy a procesy s členy KSČ, především pak s jejími vedoucími členy.¹¹

Kromě výše uvedených zásahů do základních práv a svobod formou trestní represe docházelo i k jiným formám očištění veřejného života od osob, které nesouhlasily s politikou KSČ. Tyto perzekuce mimo oblast trestního práva zahrnovaly útok na příslušníky jiných stran než KSČ v rámci státních úřadů, potlačení jinak smýšlejících studentů a učitelů na vysokých školách, výpovědi zaměstnancům a další formy zásahů do práv osob, které nesouhlasily s komunistickým režimem.¹² Dalším nástrojem bylo uplatňování kolektivní viny při vystěhování rodin, například v Akci B, která byla zahájena v březnu 1952, a jejímž cílem bylo zajištění bytových potřeb důstojníků armády a StB, přičemž tohoto cíle mělo být dosaženo vystěhováním osob zařazených do jedné ze čtyř níže uvedených skupin, které měly být nepřátelské vůči komunistickému režimu.¹³

Jednou z prvních skupin, proti které byly použity politické procesy jako nástroj represe, byly členové nekomunistických stran, přičemž nejznámějším je pravděpodobně proces s JUDr. Miladou Horákovou. Účelem těchto procesů bylo potlačení opozice vůči režimu, přičemž prvním z nich byl proces s Milanem Chocem, který byl obviněn z vraždy člena KSČ Augustina Schramma. V procesu s Milanem Chocem bylo zdůrazňováno jeho členství v Československé straně národně socialistické.¹⁴ Další skupinu zastupovali důstojníci Československé armády, přičemž tyto perzekuce byly namířeny vůči vojákům sloužícím v západních armádách, ale i vojákům zapojeným do bojů na východní frontě.¹⁵ Vzhledem k zaměření této diplomové práce na babické procesy je však vhodné především poukázat na dvě následující skupiny, vůči nimž byly namířeny represe komunistického režimu. První tuto skupinu zastupovali členové církví. Nový režim se snažil potlačit vliv církví na společnost a vyřadit je ze společenského života pro nesoulad církevních hodnot

¹¹ KAPLAN, Karel. Politické procesy 50. let v Československu. In: PERNES, Jiří, ed. a FOITZIK, Jan, ed. *Politické procesy v Československu po roce 1945 a "případ Slánský": sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14.-16. dubna 2003 v Praze*. Brno: Prius pro Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v Praze, 2005. ISBN 80-7285-053-9. s. 25

¹² KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7. s. 26

¹³ Tamtéž, s. 30

¹⁴ BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLÁŽEK, Martin BOŠTÍK a Tereza STARÁ. *Jménem republiky!: osm případů zvůle komunistické justice*. Praha: Auditorium, 2015. ISBN 978-80-87284-55-1. s. 34

¹⁵ Tamtéž, s. 35

s hodnotami komunistického režimu.¹⁶ Proti církvím byly namířeny především Akce „K“, která byla namířená proti řeholním řádům a Akce „P“, jejímž cílem byla likvidace řeckokatolické církve. Dalšími projevy byla i internace vysokých církevních hodnostářů a také soudní procesy s jednotlivými členy církve, jako byl například plánovaný proces s Josefem Toufarem¹⁷. Druhou skupinou, na kterou se KSČ zaměřila, byli zemědělci, především tzv. kulaci, na které byl vytvářen největší nátlak směrem ke kolektivizaci zemědělství.¹⁸ K této perzekuci byl využíván i zákon č. 55/1947 Sb., o pomoci zemědělcům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu. Ačkoliv byl tento zákon účinný již před únorovým převratem, KSČ využila v něm obsažené možnosti za určitých podmínek zavést nucenou správu nebo pacht ve výši 1 % na majetek, který nebyl údajně řádně využit.¹⁹

2.1.1 Propagandistické využití procesů

Jednou ze zcela zásadních rolí politických procesů byl do roku 1953 jejich vliv na veřejnost. Podle Trestního řádu 1950 mělo trestní řízení probíhat tak, aby byla vychovávána veřejnost k ostrážitosti vůči údajným nepřátelům komunistického režimu.²⁰ Právě otázce dopadu politických procesů na veřejnost byla kladena značná důležitost i ve zprávách o činnostech Státního soudu. Konkrétně lze toto pozorovat ve Zprávě o činnosti Státního soudu a Státní prokuratury v r. 1950, a dále ve výkazech činnosti Státního soudu za roky 1951 a 1952.

Značný důraz byl kladen na přímou účast veřejnosti na veřejných zasedáních soudu. Výkaz činnosti Státního soudu za rok 1951 zdůrazňuje, že procesy vedené před Státním soudem vzbudily ve veřejnosti rozhořčení a pobouření.²¹ Tato skutečnost je hodnocena pozitivně v souladu se zásadou výchovného účelu trestního řízení. V některých případech byly zřízeny komise pro výběr vhodných osob z veřejnosti za účelem účasti na soudním jednání. Mělo se jednat především o dělníky a osoby nakloněné komunistickému režimu, tak aby byly dále utvrzovány ve svých postojích. Cílem tohoto postupu bylo eliminovat

¹⁶ BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Martin BOŠTÍK a Tereza STARÁ. *Jménem republiky!: osm případů zvláště komunistické justice*. Praha: Auditorium, 2015. ISBN 978-80-87284-55-1. s. 36

¹⁷ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7. s. 32

¹⁸ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. s. 130

¹⁹ Tamtéž, s. 109

²⁰ Viz. § 2 Trestního řádu 1950.

²¹ ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Jaroslav VOREL, ed. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003. ISBN 80-86621-03-0. Dokumenty č. 10-12

případné nesouhlasné názory. Dále byly organizovány zájezdy na soudní jednání a besedy s účastníky procesů z řad veřejnosti.²² Například u Státního soudu proběhl veřejný proces, jemuž bylo přítomno 20 000 diváků, přičemž celkem proběhlo u Státního soudu 135 veřejných procesů²³.

Otázka propagační funkce politických procesů byla řešena i na nejvyšší úrovni vedení KSČ, jak dokládá např. zápis z porady týkající se propagační a výchovné funkce vybraných politických procesů ze dne 24. března 1950, kterých se účastnil i ministr Alexej Čepička, který zdůraznil důležitost propagačního využití procesů a apeloval na zapojení filmu jako dalšího prostředku k propagaci.²⁴

Vyvrcholením zapojení veřejnosti měly být především rezoluce zasílané soudům a vedení KSČ, přičemž původci těchto rezolucí byli především dělníci.²⁵ Tyto rezoluce byly jakýmsi soudem veřejnosti a zároveň poskytovaly KSČ možnost hájit zjevnou nezákonnost procesů vůli lidu.²⁶ Například v procesu s Miladou Horákovou došlo těchto rezolucí více než 6000.²⁷ Jednalo se o skutečně masovou záležitost, která hrála zásadní roli pro dosažení kýženého zastrašujícího efektu politických procesů pro širokou veřejnost. Tyto rezoluce často dělníci psali ze své svobodné vůle, ale zároveň docházelo k silnému ovlivňování jejich vnímání politických procesů. Ovlivňování probíhalo mimo běžné sdělovací prostředky také přednáškami, které přednášeli referenti ministerstva spravedlnosti, prokurátoři a soudci. Přednášky sloužily především k dalšímu rozdmýchávání nenávisti vůči obviněným.²⁸ Do zasílání rezolucí byly zapojeny i děti, a to i ve věku, kdy nemohly chápat skutečnou ani KSČ prezentovanou podstatu politických procesů. Děti byly ovlivňovány také dětskými časopisy, jako *Pionýr*, který zveřejňoval články o procesu s Miladou Horákovou, v nichž označoval Horákovou a další obviněné za vyvrhele.²⁹

²² Tamtéž, s. 200

²³ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7. s. 202

²⁴ ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Jaroslav VOREL, ed. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Díl II. 2003. ISBN 80-86621-03-0. Dokument č. 31

²⁵ FORMÁNKOVÁ, Pavlína. „Vypořádali jsme se s Horákovou...“. *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2007, s. 28

²⁶ Tamtéž, s. 28

²⁷ Tamtéž, s. 26

²⁸ Tamtéž

²⁹ Tamtéž, s. 28

K dosažení dojmu skvěle připraveného procesu byl využíván systém přesných otázek na svědky a obviněné, kteří se měli před samotným hlavním líčením naučit předem připravené texty a odpovědi na tyto otázky. Na přípravě otázek se podíleli příslušníci StB. Ačkoliv tento způsob vedení hlavního líčení měl pro účely KSČ přínos v tom, že omezoval možné odhalení nezákonnosti procesu či nesmyslnosti procesu, byla tato praxe kritizována pro její menší důvěryhodnost, kdy i zapáleným komunistům v soudní síni mohli výpovědi připadat nedůvěryhodné.³⁰ Tuto praxi vedení procesů je možné seznat i z filmových záznamů pořízených během procesů s Rudolfem Slánským, kdy výpovědi obviněných jsou obviněnými přednášeny nepřirozeně působící mluvou.³¹ Průběh výsledků obviněných koncipovaných ve své podstatě jako divadlo na základě scénáře je patrný i z filmového záznamu výsledku Bedřicha Reicina³², kdy Reicin odpovídá na dotazy bez zamýšlení a také bez zaváhání popisuje události, které nastaly mnoho let před tímto výsledkem. Celý výslech je stavěn jako proklamace viny Bedřicha Reicina s důrazem na jeho údajný nepřátelský postoj ke komunistickému režimu.³³

Aktivní roli při působení politických procesů na veřejnost sehrála také prokuratura, a to především při sledování odezvy politických procesů na veřejnosti. Okresní a krajské prokuratury byly povinny v souladu s Výnosem ministerstva spravedlnosti ze dne 12. února 1949 č. 7.073/49-P/4 podávat nadřízeným orgánům zprávy o vnímání politických procesů veřejností v oblastech jejich působnosti.³⁴

2.2 Právní rámec procesů

Předmětem této části práce je představení změn v rámci právního řádu Československé republiky po únoru 1948 a význam těchto změn pro vedení zmanipulovaných trestních řízení. Je zde vhodné upozornit jak na rozpor praxe při politických procesech s právním řádem, tak i na rozpor mezi zákonnou či podzákonnou úpravou a ústavním pořádkem, a to především Ústavou 9. května.

³⁰ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7. s. 198

³¹ MAHEL, Richard, ed. *Slánský*. Národní archiv [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.nacr.cz/verejnost/badatelna/digitalni-badatelna/politicke-procesy/slansky>

³² Bedřich Reicin byl přednosta Obranného zpravodajství a 5. oddělení Hlavního štábu, po únoru 1948 náměstek ministra obrany. Byl popraven jako jeden z členů údajného protistátního spikleneckého centra Rudolfa Slánského.

³³ Proces s vedením protistátního spikleneckého centra [online]. Národní archiv [cit. 2023-15-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=j4VEpugwoLw>

³⁴ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. s. 70

2.2.1 Právnická dvouletka

Jako právnická dvouletka se označuje období od července 1948 do září 1950. Počátky právnické dvouletky vycházejí z návrhu legislativního orgánu ÚV KSČ, který nesl název Právní rada KSČ. Právní rada KSČ připravila již v březnu 1948 návrh *Směrnice pro přípravu nového právního řádu*.³⁵ Cílem právnické dvouletky bylo vytvořit právní řád, který by byl v souladu s potřebami KSČ. Tomu nasvědčuje i znění legislativních pravidel z roku 1949, kdy podle nich mají zákony sloužit „*potřebám a funkci lidově demokratického státu*“, přičemž zásadní vlastností právních předpisů měla být jejich pružnost a zajištění již dosažených cílů v rámci utváření socialistického zřízení.³⁶ Do příprav nového právního řádu měl být zapojen lid, a tento právní řád měl odrážet sociální a ekonomické poměry v novém režimu. Nový právní řád měl být srozumitelný, přístupný široké veřejnosti a reflektující komunistickou ideologii.³⁷ Smyslem právnické dvouletky byla také unifikace právního řádu, protože i v oblasti trestního práva existovala na území Slovenska odlišná úprava od norem účinných v české části republiky.³⁸ Samotné práce na právnické dvouletce začaly v červenci 1948 na základě usnesení vlády ze dne 7. a 14. července 1948.³⁹ V rámci právnické dvouletky mělo být rekodifikováno občanské a trestní právo, a to jak v hmotněprávní oblasti, tak po procesní stránce.⁴⁰

2.2.2 Zákon o zlidovění soudnictví

Ještě před přijetím nové kodifikace v rámci právnické dvouletky byl 22. 12. 1948 přijat Zákon o zlidovění soudnictví. Smyslem tohoto zákona bylo zavedení laického prvku do soudního rozhodování, kdy soudci z lidu měli mít hlavní slovo v samotném rozhodování, přičemž soudci z povolání měli dohlížet na odbornou úroveň řízení. Zákon o zlidovění soudnictví zároveň zjednodušil strukturu soudní soustavy, když původně poměrně složitou strukturu soudnictví zúžil a zrušil specializované soudy jako byly například soudy pracovní, rozhodčí, porotní nebo soudy mládeže.⁴¹ Zákon o zlidovění soudnictví reagoval na změnu poměrů v republice, přičemž obsahoval úpravu širokého spektra

³⁵ BLÁHOVÁ, Ivana a kol. *Právnická dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-52-0. s. 43

³⁶ KUKLÍK, Jan a kol. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 92

³⁷ BLÁHOVÁ, Ivana a kol. *Právnická dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-52-0. s. 46

³⁸ Tamtéž, s. 14

³⁹ Tamtéž, s. 47

⁴⁰ KUKLÍK, Jan a kol. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 88

⁴¹ Tamtéž, s. 274

institutů, když například upravoval některé otázky trestního či civilního řízení. Úprava trestního řízení v Zákoně o zlidovění soudnictví byla zrušena Trestním řádem 1950. Většina ustanovení Zákona o zlidovění soudnictví následně byla zrušena zákonem č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů, který na rozdíl od Zákona o zlidovění soudnictví upravoval skutečně organizační stránku soudnictví jako primárně hmotněprávní předpis a neobsahoval procesní ustanovení.

První část Zákona o zlidovění soudnictví upravovala soudní organizaci, když založila soudní strukturu o třech stupních. Základem soudní struktury byly okresní soudy, které vykonávaly soudní moc ve věcech nesporných řízení, exekučních řízení nebo vedly pozemkové knihy. V občanskoprávních věcech u okresních soudů rozhodovaly primárně samosoudci, na rozdíl od věcí trestních, o kterých se zásadně rozhodovalo v senátech složených ze soudce z povolání a ze soudců z lidu.⁴² Krajské soudy rozhodovaly buď v první instanci nebo jako soudy odvolací.

V první části zákona byl také nově zaveden institut soudců z lidu. Tento institut měl nahradit institut poroty, která v Československu měla tradici sahající do 19. století.⁴³ Soudcem z lidu mohl dle § 11 Zákona o zlidovění soudnictví být československý občan mezi 30 a 60 lety věku, bezúhonný a zapsaný na stálém voličském seznamu. Z účasti na výkonu soudní moci tak byly vyloučeny i osoby, jimž byl uložen trest ztráty čestných práv občanských ve smyslu § 52 Zákona na ochranu lidově demokratické republiky. Další podmínkou bylo, že tento občan musel být tzv. státně spolehlivý a být oddán myšlence lidově demokratického zřízení. Tato podmínka z možnosti podílet se na činnosti soudu vylučovala osoby, které byly v opozici proti režimu. Tomu také odpovídá, že až 70 % soudců z lidu bylo členy KSČ.⁴⁴ Zákon o zlidovění soudnictví zaváděl takové složení soudních senátů, že mohlo docházet k situacím, kdy soudci z lidu přehlasovali soudce z povolání. Dále zákon nijak neomezoval rozsah otázek, které mohli tito laici posuzovat. Soudci z lidu tedy mohli posuzovat právní i skutkové otázky, přičemž toto posouzení bylo rovno s posouzením provedeným soudcem z povolání. Ve smyslu § 13 Zákona o zlidovění soudnictví byla funkce soudce z lidu občanskou povinností, jejíž výkon šlo odmítnout jen ze závažných důvodů. Posouzení závažnosti takového důvodu prováděl

⁴² Tamtéž, s. 275

⁴³ Tamtéž, s. 289

⁴⁴ Tamtéž, s. 296

orgán, který soudce z lidu povolal. Těmito orgány byly národní výbory a pro Nejvyšší soud jím byla vláda.⁴⁵

Dalším projevem zlidovění soudnictví byla změna ve vzdělávání soudců a prokurátorů. Vzdělávání probíhalo ve zrychlených kurzech na právnických fakultách a v Právnických školách pracujících, patřících pod Ministerstvo spravedlnosti. Obě tyto formy vzdělávání byly zaměřeny na zajištění nástupu členů nebo příznivců KSČ na soudy a prokuratury. Právnické školy pracujících zpočátku vedly kurzy zaměřené na vzdělání budoucích prokurátorů, přičemž tento kurz trval pouhý rok. Postupně se zaměřovaly i na kurzy vzdělávání soudců, které byly zkráceny z dvou let na jeden rok.⁴⁶ Absolventi těchto forem vzdělávání často nebyli dostatečně fundovaní a jejich znalosti nedosahovaly úrovně, která by umožňovala kvalitní výkon soudní moci. V letech 1949 až 1953 bylo 55 absolventů Právnických škol pracujících jmenováno dokonce předsedy okresních soudů.⁴⁷

Výše zmíněné podmínky pro výkon funkce soudce z lidu, způsob vzdělávání a výběr nových soudců z povolání byly v rozporu s čl. XI odst. 1 Ústavy 9. května. Toto ustanovení deklarovalo nezávislost soudní moci. Stejný článek Ústavy 9. května ovšem také v odst. 3 zakotvil vázanost soudců „*právním řádem lidové demokracie*“. Vzhledem k tomu, že právní řád byl po únoru 1948 stále více stavěn tak, aby sloužil účelům KSČ, což je popsáno jak v kapitole 2.2.1, tak i dále v textu, nebyla tato proklamovaná nezávislost soudců dostatečně zaručena.

2.2.3 Trestní právo procesní

Již před únorem 1948 byly snahy o rekonstrukci trestního práva procesního, a to především v zájmu sjednocení právní úpravy na území Československé republiky. Tyto změny ovšem nebyly nikdy přijaty.⁴⁸ Nově připravovaná právní úprava ovšem neměla za úkol zajistit výkon spravedlnosti, ale sloužit k naplňování cílů komunistického režimu, přičemž dokonce jeden z poslanců Komunistické strany Slovenska na parlamentní půdě uvedl, že nová právní úprava nemá dosáhnout spravedlnosti slepé, ale spravedlnosti

⁴⁵ Srov. § 10 Zákona o zlidovění soudnictví.

⁴⁶ HOCHMANOVÁ, A.: Právnické vzdělávání a pokusy o reformu právnického studia v českých zemích od roku 1918 do současnosti. Dizertační práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2015.

⁴⁷ KUKLÍK, Jan a kol. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 288

⁴⁸ BLÁHOVÁ, Ivana a kol. *Právnická dvouletka: rekonstrukce právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-52-0. s. 81

všímavé.⁴⁹ Tento způsob vnímání práva následně umožnil ohýbání práva podle potřeb komunistického režimu.

Nově připravovaný Trestní řád 1950 byl vystavěn na 33 základních tezích obsažených v dokumentu *Hlavní zásady trestního řádu* vypracovaném přípravnými komisemi. Hlavní zásady Trestního řádu 1950 vycházely z historického zkoumání trestního práva procesního a myšlenky, že staré právo je nezbytné nahradit právem novým, které bude lidové a srozumitelné, přičemž bude chránit zájmy komunistického režimu.⁵⁰ Tuto myšlenku potvrzuje i jedna z hlavních zásad, kterou je politický účel Trestního řádu 1950, kdy cílem trestního řízení mělo být potrestat činy namířené proti Československé republice a vychovávat občany k ostražitosti vůči odpůrcům režimu⁵¹. Této zásadě odpovídá znění § 1 odst. 2 Trestního řádu 1950. Utilitárnost Trestního řádu 1950 potvrzuje i jeho § 2 odst. 1, který ukládá prokuratuře a soudům aplikovat zákony v souladu se zájmy pracujícího lidu. Další zásadou formulovanou v *Hlavních zásadách trestního řádu* byla již zmiňovaná jednoduchost a srozumitelnost nové procesní úpravy.⁵² Trestní řád 1950 na základě § 4 dokonce umožňoval odchýlení se od zásady vázanosti nositelů veřejné moci zákonem v případě nutnosti zachovat státní, hospodářské a služební tajemství. Orgány činné v trestním řízení mohly v takovém případě postupovat odchýleně od relevantní právní úpravy, byť toto oprávnění bylo omezeno tím, že postup nesměl být v rozporu se základními zásadami trestního řízení. Vzhledem k tomu, že jednou z hlavních zásad bylo aplikovat zákony v souladu se zájmy pracujícího lidu, nebyly proti zneužití tohoto ustanovení postaveny účinné bariéry. O laxním přístupu k zásadám trestního řízení svědčí i jeden z argumentů pro nezakotvení těchto zásad do Trestního řádu 1950, který byl postaven na tom, že předchozí právní úprava tyto zásady obsahovala, a přesto nebyly údajně dodržovány.⁵³ Přesto alespoň některé ze zásad trestního řízení byly obsaženy v Ústavě 9. května. Ústava 9. května v kapitole sedmé zakotvila například zásadu zákonného soudce, veřejnosti řízení, obžalovací a také práva na obhajobu. Zásadou, která nebyla stanovena explicitně, ale ovládala Trestní řád 1950 jako celek, je zásada materiální pravdy. S touto zásadou souvisela i další implicitní zásada, tedy zásada ústnosti jednání, kdy návrhy měly být přednášeny ústně ale i listinné důkazy měly být

⁴⁹ BLÁHOVÁ, Ivana a kol. *Právníková dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-52-0. s. 83

⁵⁰ Tamtéž, s. 124

⁵¹ Tamtéž, s. 125

⁵² Tamtéž, s. 127

⁵³ Tamtéž, s. 175

provedeny přečtením⁵⁴, přičemž dle § 160 odst. 2 Trestního řádu 1950 mohl soud přihlídnout jen k důkazům provedeným při hlavním líčení.

Některé zásady trestního řízení nyní považované za běžné a zaručené na mezinárodní, ústavní i zákonné úrovni tedy v Trestním řádu 1950 absentovaly, případně jejich zákonné znění nedostačovalo k zajištění jejich dodržování v praxi. Jedním ze zásadních opomenutí je například vypuštění zásady presumpce nevinny.⁵⁵ Některé zásady zase byly uzpůsobeny zájmům komunistického režimu, když například zásada veřejnosti řízení byla dle samotné důvodové zprávy k Trestnímu řádu 1950 uzákoněna nikoliv toliko pro zamezení kabinetního rozhodování, ale spíše pro účely výchovy veřejnosti ve smyslu § 1 odst. 2 Trestního řádu 1950.⁵⁶

Se změnami v trestním právu procesním souvisela také změna postavení advokátů jako obhájců. Podstatná změna ve způsobu výkonu advokacie byla provedena zákonem č. 322/1948 Sb., o advokacii. Ten zrušil dosavadní způsob výkonu advokacie jako samostatného výkonu povolání a advokátní komory jako nezávislého oborového sdružení.⁵⁷ Výkon advokacie byl nadále možný pouze pokud byl advokát členem krajského sdružení advokátů a zároveň souhlasil s komunistickým režimem. Obdobně jako v dalších zákonech byla tedy i v tomto zákoně o advokacii zavedena podmínka výkonu určité funkce spočívající v souhlasném postoji k novému režimu. Tato podmínka byla zároveň definována natolik neurčitě, že umožňovala značnou libovůli orgánů krajského sdružení advokátů při přijímání nových členů. K 1. 1. 1951 nabyl účinnosti Zákon č. 114/1951, který zaváděl novou organizaci advokacie. Krajská sdružení advokátů byla zrušena a nově se advokáti sdružovali do advokátních poraden organizovaných v ústředí advokátních poraden.⁵⁸ Zákon č. 114/1951 zachoval požadavky na uchazeče o výkon advokacie obdobně jako předchozí zákon. Tyto a další změny v právním řádu měly za následek oslabení postavení advokátů jako obhájců v trestním řízení, což je podrobněji popsáno v části 2.3 této práce.

⁵⁴ Srov. § 152 Trestního řádu 1950

⁵⁵ BLÁHOVÁ, Ivana a kol. *Právnícká dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-52-0. s. 182

⁵⁶ Tamtéž, s. 180

⁵⁷ KUKLÍK, Jan a kol. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 276

⁵⁸ Viz. § 2 a násl. Zákona č. 114/1951.

2.2.4 Trestní právo hmotné

Výše popsané změny v trestním právu procesním byly samozřejmě také doprovázeny změnami na poli trestního práva hmotného. Po únoru 1948 započala v podstatě okamžitě represe odpůrců režimu. Vzhledem k tomu, že takto rychle nemohlo dojít ke změně právního řádu, byly k těmto represím využívány zákony z dob první republiky, mezi něž primárně patřil Zákon na ochranu republiky z roku 1923 a obecné trestní normy.⁵⁹ Z tohoto důvodu byl dne 6. 10. 1948 přijat Zákon na ochranu lidově demokratické republiky. Tento zákon má hmotněprávní povahu a byl rozdělen do pěti hlav, přičemž první čtyři hlavy definují skutkové podstaty trestných činů, které měly být nebezpečné pro stát nebo jeho mezinárodní vztahy.⁶⁰ Ačkoliv Zákon na ochranu lidově demokratické republiky vycházel ze Zákona na ochranu republiky, došlo k podstatnému zpřísnění trestů a přibýly nové činy, které byly považovány za trestné. Dle důvodové zprávy Zákon na ochranu republiky nepostačoval k zabránění postoupení Sudet nacistickému Německu, a bylo tedy nezbytné posílit ochranu republiky. Zároveň měla nová úprava odrážet změny ve společnosti, jelikož republika měla být stále ohrožena údajnými vnějšími vlivy.⁶¹ Zákon na ochranu lidově demokratické republiky nově zavedl v ust. § 53 i trest ztráty státního občanství. Zákon na ochranu lidově demokratické republiky rozšířil oblast trestných činů, za které lze uložit trest smrti, když za první republiky byl tento trest přípustný jen za stanného práva.⁶² Zvláštní důraz byl kladen i na majetkové tresty jako propadnutí celého jmění a peněžní tresty. Nejčastěji trestaným trestním činem dle Zákona na ochranu lidově demokratické republiky byl trestný čin velezrady, za který bylo odsouzeno 17,4% z celkového počtu osob odsouzených dle tohoto zákona.⁶³

Zákon na ochranu lidově demokratické republiky byl zrušen ke dni účinnosti Trestního zákona 1950, který nabyl účinnosti 1. 8. 1950. Trestní zákon 1950 obsahoval komplexní úpravu trestního práva hmotného a byl vypracován v rámci právníkové dvouletky. Trestní zákon 1950 stejně jako Trestní řád 1950 definoval svůj účel v úvodních ustanoveních. Jedním z primárních objektů Trestního zákona byl zájem pracujícího lidu a výchova

⁵⁹ KUKLÍK, Jan a kol. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 107

⁶⁰ Viz § 42 Zákona na ochranu lidově demokratické republiky.

⁶¹ *Vládní návrh zákona na ochranu republiky, Důvodová zpráva*. 1948. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0094_02.htm

⁶² BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. s. 53

⁶³ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. *Poznávání komunistické minulosti*. ISBN 80-85947-75-7. s. 41

k dodržování pravidel socialistického soužití. Trestní zákon 1950 měl být dle tehdejší jurisprudence nástrojem pro potlačení nepřátel dělnické třídy.⁶⁴ V souladu s tímto byl v § 17 odst. 1 Trestního zákona 1950 definován účel trestů ukládaných dle tohoto zákona spočívající v potlačení odpůrců režimu. Zákonodárce při tvorbě Trestního zákona 1950 tedy rezignoval na snahu vytvořit trestní normu, která by zajistila rovnost občanů zakotvenou v ústavním pořádku Československé republiky.⁶⁵ Trestní zákon přesto nově upravoval instituty, které před únorovým převratem v právním řádu nebyly přítomny. Tyto nové instituty, například podmíněčné propuštění, představovaly posun v trestním právu k naplnění zásady subsidiarity trestní represe, která je v dnešní době jednou ze základních zásad zakotvených v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

2.2.5 Státní soud

Spolu se Zákonem na ochranu lidově demokratické republiky byl přijat také Zákon o státním soudu. Před Státním soudem byly v souladu s § 17 Zákona o státním soudu projednávány trestné činy, za které bylo možné podle Zákona na ochranu lidově demokratické republiky udělit trest odnětí svobody delší než 10 let nebo trest smrti. Řízení o jiných trestných činech mohlo být před Státním soudem vedeno na návrh státní prokuratury. Pro tento návrh nebyly stanoveny žádné podmínky, a dokonce bylo návrh možné podat i v řízení zahájeném před jiným soudem, a to za podmínky, že se tento soud dosud neodebral k závěrečné poradě. Právě uvedené ustanovení je dalším z řady ustanovení zákonů vydaných po únorovém převratu, které nenaplňovaly smysl Ústavy 9. května, která v § 135 zakazovala odnětí zákonného soudce. Ustanovení § 17 Zákona o státním soudu ovšem de facto přenášelo rozhodnutí o příslušnosti soudu na prokuraturu. Toto porušení základních zásad spravedlivého procesu bylo podpořeno také zněním § 35 odst. 1 Zákona o státním soudu, který Státnímu soudu umožňoval rozhodnout o vině i trestu, a to i pokud by sám Státní soud shledal svou nepříslušnost k projednání věci. Státní soud mohl tedy rozhodovat i o věcech, které náležely soudu vyššího stupně. Soudem vyššího stupně proti Státnímu soudu byl pouze Nejvyšší soud, přesto lze z tohoto ustanovení poměrně jasně vysledovat laxní přístup komunistického zákonodárce k dodržování jím samotným přijatých ústavních zásad. Hlavní přelíčení u Státního soudu

⁶⁴ KUKLÍK, Jan a kol. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 112

⁶⁵ Viz. § 1 Ústavy 9. května.

se mohlo konat v podstatě kdekoliv, jelikož Zákon o státním soudu umožňoval předsedovi senátu, aby toto místo určil.

Státní soud a řízení před ním bylo koncipováno od počátku tak, aby sloužilo politickým cílům KSČ a umožnilo dosažení účelu politických procesů. To potvrzuje i „*Zápis o pracovním aktivu referentů Státního soudu, oddělení Brno a Státní prokuratury, oddělení Brno konaném dne 5. prosince 1950*“ kde soudce Pavelka výslovně připouští, že Státní soud věci hodnotí z politického hlediska a při svém rozhodování zohledňuje politiku KSČ. Z tohoto záznamu je ovšem také zřejmé, že soudci Státního soudu byli schopni reflexe své činnosti, když kritizují příliš přísné trestání, nedostatečnou úroveň dokazování nebo nadměrné ovlivňování jejich rozhodování ze strany představitelů KSČ (jmenován je např. Otto Šling).⁶⁶

Státní soud byl zrušen zákonem č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů a většina jím řešených věcí přešla na krajské soudy.

2.2.6 Prokuratura

Vůlí nového režimu po 25. 2. 1948 bylo posílení postavení role prokuratury na úkor soudů. V rámci trestního řízení mělo být přeneseno těžiště procesní i organizační na prokuraturu, přičemž tento krok měl být doprovázen i profesním upřednostňováním prokurátorů před soudci. Nově byl zaveden systém okresních prokuratur, což mělo, dle ministra A. Čepičky, zajistit bližší spolupráci s SNB.⁶⁷ Prokuratura byla v letech 1948 až 1950 upravena Zákonem o zlidovění soudnictví.

Spolu se Státním soudem byla nově zřízena také státní prokuratura, která měla za úkol zastupovat veřejnou žalobu ve věcech projednávaných před Státním soudem. Státní prokuratura byla podřízená Ministerstvu spravedlnosti.⁶⁸ V již zmiňovaném dokumentu „*Zápis o pracovním aktivu referentů Státního soudu, oddělení Brno a státní prokuratury, oddělení Brno konaném dne 5. prosince 1950*“ vedoucí oddělení státní prokuratury v Brně A. Mykiska přiznává, že například ve věci trestného činu nepovoleného opuštění republiky bylo Ministerstvem spravedlnosti státní prokuratuře nařízeno, aby tyto činy stíhala jako velezradu. V nejvýznamnějších případech měla dokonce státní prokuratura

⁶⁶ ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Jaroslav VOREL, ed. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Díl I. Dokument č. 1. 2003. ISBN 80-86621-03-0. s. 20*

⁶⁷ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. s. 66*

⁶⁸ Tamtéž, s. 69

tyto případy projednat v rámci bezpečnostní pětky, orgánu KSČ, který ze zákona neměl mít podíl na vedení trestního řízení.⁶⁹

V rámci právní dvoutletky došlo k nové úpravě prokuratury. Organizační stránka prokuratury byla řešena Zákonem o zlidovění soudnictví a následně zákony č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře a č. 65/1952 Sb., o prokuratuře. Samotné úkoly prokuratury v trestním řízení byly stanoveny v Trestním řádu 1950. Nová právní úprava rušila institut vyšetřujícího soudce a přípravu řízení zcela přenesla na prokuraturu. Dle závěrů Bayerovy komise zrušení institutu vyšetřujícího soudce znamenalo pravomoc StB a zároveň oslabení dozoru nad tímto orgánem činným v trestním řízení. StB tak jednala samostatně i v situacích, kdy měla jednat pouze na základě rozhodnutí soudu.⁷⁰

2.3 Průběh politických procesů

Jak vyplývá ze samotné definice politických procesů, ohnisko jejich řízení leželo ve strukturách politických, nikoliv justičních. Vrcholným orgánem řídícím nejvýznamnější politické procesy a stanovující obecný rámec všech politických procesů byla skupina ve vedení KSČ, především pak členové politického a organizačního sekretariátu ÚV KSČ.⁷¹ Velkou roli v přípravě politických procesů sehrály také bezpečnostní komise KSČ. Od roku 1945 si všechny vládní strany v Československu vytvářely bezpečnostní komise, které sledovaly činnost bezpečnostních složek.⁷² Tyto komise vytvářela samozřejmě i KSČ, která tyto komise udržovala až do první poloviny 50. let. Nejvýše postavená bezpečnostní komise byla zřízena přímo při ÚV KSČ a mezi její členy patřil mimo jiné ministr spravedlnosti, velitel StB nebo ministr národní bezpečnosti. Tato ústřední bezpečnostní komise byla řízena generálním tajemníkem ÚV KSČ. Jejím úkolem bylo projednávat nejvýznamnější procesy. Na nižší úroveň bezpečnostních komisí se řadily komise krajské. Obecně byly známy pod označením „bezpečnostní pětky“, a to podle počtu jejich členů. V bezpečnostních pětkách byla zastoupena KSČ, národní výbory a StB spolu s VB. Pod krajskými bezpečnostními komisemi fungovaly ještě okresní bezpečnostní komise, které byly zaměřeny na procesy lokálního významu.

⁶⁹ ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Jaroslav VOREL, ed. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Díl I. Dokument č. 1. 2003. ISBN 80-86621-03-0. s. 20*

⁷⁰ BLÁHOVÁ, Ivana. *Rekodifikace trestního práva procesního v letech 1948-1950. Praha: Auditorium, 2017. 253 stran. ISBN 978-80-87284-59-9. s. 189*

⁷¹ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7. s. 167*

⁷² KAPLAN, Karel. *Protistátní bezpečnost: 1945-1948 : historie vzniku a působení STB jako mocenského nástroje KSČ. Praha: Plus, 2015. ISBN 978-80-259-0364-3. s. 53*

Bezpečnostním komisím byly prokuraturou nebo StB sdělovány informace o obžalovaných a jimi údajně spáchaných trestných činech nebo způsob prezentace trestního stíhání veřejnosti.⁷³

Bezpečnostní pětky vykonávaly přímý vliv na soudní procesy. O tom svědčí i zápis ze schůze olomoucké bezpečnostní pětky ze dne 11. 4. 1951, kdy kromě stálých členů bezpečnostní pětky byly na toto jednání pozváni i zástupci Státního soudu. Na této schůzce bylo projednáno, komu z obviněných má být udělen trest a jaké konkrétní tresty mají být uděleny. Zástupci Státního soudu přitom tyto závěry bezpečnostní pětky přijímali.⁷⁴ Skutečnost, že bezpečnostní komise měly přímý vliv na rozhodování soudů zcela popírá zásadu nezávislosti soudů ve smyslu čl. XI odst. 1 a 3 Ústavy 9. května. Komunistický režim tedy zavedením režimu bezpečnostních komisí a uzákoněním jejich velmi širokých pravomocí porušil jím samotným přijatý ústavní pořádek. Bezpečnostní komise jako takové přestaly existovat v roce 1951 a na okresních a krajských úrovních byly nahrazeny *ad hoc* poradami o jednotlivých procesech. Mimo bezpečnostních komisí hrály na politické úrovni roli také jiné orgány KSČ jako například kádrová oddělení KSČ, která poskytovala StB a prokuratuře informace o členech KSČ, proti nimž byly připravovány procesy.⁷⁵

Dle instruktážního materiálu vydaného Ministerstvem spravedlnosti k organizaci veřejných procesů ze dne 29. 8. 1951 bylo hlavním úkolem justice po komunistickém převratu potlačení odpůrců režimu a výchova veřejnosti, přičemž primárním nástrojem k tomu měly být veřejné politické procesy (veřejné ve smyslu propagované). K veřejným politickým procesům měly být voleny takové případy, které ve společnosti navozovaly atmosféru strachu a zároveň byly namířeny proti údajným protivníkům komunistického režimu. Do procesů se také měl promítnout politický postoj KSČ. Úkolem připravit a vést proces v souladu s politikou KSČ byli pověřeni především krajszí a okresní prokurátoři.⁷⁶ Vedení procesu tedy podléhalo politickým zájmům KSČ. Tento fakt měl za důsledek

⁷³ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7. s. 169

⁷⁴ ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Jaroslav VOREL, ed. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003. ISBN 80-86621-03-0. Díl II. Dokument č. 28. s. 212

⁷⁵ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7. s. 171

⁷⁶ ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Jaroslav VOREL, ed. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003. ISBN 80-86621-03-0. Díl II. Dokument č. 33. s. 224

nedodržování zákona ve všech fázích trestního řízení, což se promítalo i do právní klasifikace trestných činů prokuraturou, jak je popsáno výše.

O úspěšném uplatňování vlivu KSČ na trestní řízení hovořil i státní prokurátor A. Mykiska na schůzi referentů Státního soudu a státní prokuratury v Brně dne 6. 12. 1950. Na této schůzi A. Mykiska přiznává, že byl ovlivňován Karlem Klosem, náměstkem ministra spravedlnosti, při svém rozhodování v rámci politických procesů.⁷⁷ Došlo dokonce i k případu, kdy senát Státního soudu po poradě jel projednat výši trestu s Karlem Klosem, který soudnímu senátu opakovaně nařídil, aby zamýšlený trest zpřísnil.⁷⁸

Vlivu KSČ podléhali také samotní soudci. Například u Státního soudu byla značně omezena nezávislost soudců a stíral se rozdíl mezi soudem a zástupci veřejné žaloby. Z důvodu nespolupráce s prokuraturou, respektive nerespektování návrhu prokuratury na potrestání, byli odvoláni ze svých funkcí i někteří ze soudců.⁷⁹ Soudci dokonce v případě, kdy došli k jinému posouzení věci, než jak jim byla předložena prokuraturou, museli vést diskuzi s Ministerstvem spravedlnosti o možném kompromisním řešení. Jako příklad lze uvést případ, kdy toto handlování o rozsudcích odmítl jako nepřijatelné i soudce z lidu, tedy osoba, která měla naopak prosazovat v soudních senátech politiku KSČ.⁸⁰

Omezeno bylo také právo na obhajobu, oficiálně zaručené podle § 144 Ústavy 9. května. Dle zprávy Kolderovy komise⁸¹ bylo obhájčům znemožňováno vykonávat úkony obhajoby, přičemž jim byl dokonce odpírán styk se svým klientem.⁸² Advokáti byli dokonce sami souzeni za obhajování obviněných v politických procesech.⁸³ Sám Státní soud také kritizoval některé z advokátů pro jejich vedení obhajoby způsobem obvyklým před únorovým převratem, tedy nezávisle.⁸⁴ Na advokáty byl vyvíjen nátlak, aby se vzdali

⁷⁷ ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Jaroslav VOREL, ed. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003. ISBN 80-86621-03-0. Díl I. Dokument č. 1. s. 20

⁷⁸ Tamtéž, s. 91

⁷⁹ Tamtéž, s. 181

⁸⁰ Tamtéž, s. 185

⁸¹ Rehabilitační komise působící na začátku 60. let, byla vedena členem politbyra ÚV KSČ Drahomírem Kolderem.

⁸² ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Jaroslav VOREL, ed. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003. ISBN 80-86621-03-0. Díl I. Dokument č. 13. s. 186

⁸³ Tamtéž, s. 98

⁸⁴ Tamtéž, s. 150

řádného výkonu role obhájce. Za případný odpor tomuto nátlaku jim hrozilo vyloučení z profesního sdružení, případně přímá trestní represe.

Na přípravě politických procesů se podíleli také vyšetřovatelé bezpečnostních složek, především pak StB. I StB byla motivována především dosahováním politických cílů, jak uvádí zpráva tzv. Bayerovy komise. K dosažení těchto cílů StB porušovala zákon, když například provokovala vybrané osoby ke spáchání trestného činu, používala zakázané metody k donucení výpovědi nebo konstruovala obvinění.⁸⁵ StB přímo podléhala řízení ze strany KSČ, ale do roku 1953 byly některé z jejích činností i mimo kontrolu KSČ, když informace o její činnosti získával pouze velmi omezený okruh lidí z nejvyššího vedení KSČ.⁸⁶ Po zrušení institutu vyšetřujícího soudce získala StB rozhodující vliv na vyšetřování trestných činů údajně namířených proti republice.⁸⁷ Svou roli sehráli také sovětsí poradci, kteří byli nasazeni především v StB. Nasazení těchto poradců nelze označit za marginální, když v roce 1950 působilo ve strukturách StB dohromady zhruba 50 těchto poradců. Nejviditelnějším vstupem těchto poradců do politických procesů bylo zavedení otázkových protokolů, tedy již dříve popsaného systému předem připravených otázek na obviněné a jejich odpovědí, kterého se obvinění měli při veřejném jednání soudu striktně držet.⁸⁸ Závěrečná zpráva Pillerovy komise⁸⁹ spojuje s činností sovětských poradců také nárůst intenzity násilí vůči vyslychaným, když dle této zprávy měli sovětsí poradci tlačit StB k používání fyzického násilí a psychického útlaku za účelem zlomení obviněného.⁹⁰ Dle instrukcí Karla Švába, náměstka ministra národní bezpečnosti, neměli vyšetřovatelé zjišťovat okolnosti ve prospěch obviněného, ale především v jeho neprospěch.⁹¹ Tento pokyn byl v rozporu s povinností prokurátora dle § 78 odst. 1 písm. a) Trestního řádu 1950 zjišťovat při vyšetřování skutečnosti ve prospěch i neprospěch

⁸⁵ ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Jaroslav VOREL, ed. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003. ISBN 80-86621-03-0. Díl I. Dokument č. 2. s. 61

⁸⁶ KAPLAN, Karel. *Protistátní bezpečnost: 1945-1948: historie vzniku a působení STB jako mocenského nástroje KSČ*. Praha: Plus, 2015. ISBN 978-80-259-0364-3. s. 14

⁸⁷ ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Jaroslav VOREL, ed. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003. ISBN 80-86621-03-0. Díl I. Dokument č. 2. s. 65

⁸⁸ BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Martin BOŠTÍK a Tereza STARÁ. *Jménem republiky! osm případů zvládnuté komunistické justice*. Praha: Auditorium, 2015. ISBN 978-80-87284-55-1. s. 53

⁸⁹ Rehabilitační komise ÚV KSČ zřízená v dubnu 1968. V roce 1969 byla činnost komise ukončena v roce 1969 bez závěru.

⁹⁰ ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Jaroslav VOREL, ed. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003. ISBN 80-86621-03-0. Díl I. Dokument č. 14. s. 239

⁹¹ Tamtéž, s. 110

obviněného. Tato zásada ovšem nemohla obstát proti snahám KSČ ovlivňovat všechny fáze procesu a opakovaně vyslovené povinnosti prokurátorů a soudců postupovat v souladu s politickými zájmy KSČ.

Politické procesy byly ovlivňovány i ve fázi před podáním žaloby. U nejvýznamnějších procesů státní prokuratura připravila zprávu o údajně spáchaném trestném činu spolu s návrhem trestu. Tuto zprávu státní prokuratura poskytla Ministerstvu spravedlnosti, které po dalším projednání poskytlo státní prokuratuře své stanovisko. Toto politické řízení vybraných procesů ještě před samotným řízením před soudem náměstek ministerstva spravedlnosti Karel Klos otevřeně přiznával a vyžadoval, když na poradě členů státní prokuratury dne 18. 3. 1950 uvedl, že významné procesy mají být projednávány s orgány KSČ tak, aby byly vedeny v souladu s politikou KSČ.⁹² Takové projednávání procesů a jejich ovlivňování se dělo na všech úrovních orgánů KSČ od ústřední po okresní orgány.

Na nejvyšší úrovni byly politické procesy projednávány v rámci politického sekretariátu ÚV KSČ, případně tyto procesy ovlivňoval přímo Klement Gottwald. Na této úrovni bylo rozhodováno především o výši a druhu trestu, případně o žádostech o milost. Významnou otázkou bylo také řízení propagandistické stránky procesů, spočívající v účasti veřejnosti a pokrytí tiskem. Spíše výjimečnými byly situace, kdy politický sekretariát zasahoval přímo do vedení jednotlivých procesů.⁹³ V rámci činnosti Pillerovy komise byla zkoumána také činnost politického sekretariátu ÚV KSČ. Tento orgán ÚV KSČ fungoval od začátku roku 1951 do roku 1954, kdy došlo k jeho zrušení. Členy tohoto orgánu byli nejvýše postavení členové KSČ, jako K. Gottwald, A. Zápotocký nebo V. Široký. Politický sekretariát schválil v období své činnosti 148 rozsudků trestů smrti.⁹⁴ Zápisy schůzí politického sekretariátu jasně hovoří o tom, že projednával a určoval tresty, které mají být uděleny v trestním řízení.⁹⁵ Politický sekretariát tedy nestanovoval jenom obecnou linii vedení politických procesů, ale zabýval se i konkrétními procesy, včetně rozhodování o osudech konkrétních osob.

⁹² ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Jaroslav VOREL, ed. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003. ISBN 80-86621-03-0. Díl I. Dokument č. 5. s 110

⁹³ BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Martin BOŠTÍK a Tereza STARÁ. *Jménem republiky!: osm případů zvláště komunistické justice*. Praha: Auditorium, 2015. ISBN 978-80-87284-55-1. s. 48

⁹⁴ ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Jaroslav VOREL, ed. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003. ISBN 80-86621-03-0. Díl I. Dokument č. 17. s. 330

⁹⁵ Tamtéž, s. 331

Trestní řízení vedená v období po únorovém převratu zhruba do poloviny 50. let 20. století, která označujeme jako politická, byla skutečně řízena především orgány KSČ. Právě KSČ rozhodovala o obecném rámci, v němž se mají odehrávat jednotlivé politické procesy a zároveň určovala skupiny obyvatel, proti kterým má být represe zaměřena. Prokuratura i orgány bezpečnostních sborů byly ve vleku politických orgánů, když byly zapojeny do bezpečnostních komisí a přijímaly pokyny od členů KSČ. Ovlivněna byla i nezávislost soudců, ať už personální obměnou spočívající v odstranění protirežimních soudců a jejich nahrazení členy KSČ a nedostatečně erudovanými absolventy zkrácených kurzů práva nebo přímým ovlivňováním jejich činnosti, které spočívalo především v rozhodování o vině a trestu na úrovni politické, nikoliv v rámci soudní činnosti. Celý systém řízení politických procesů byl nastaven tak, aby prosazoval zájmy KSČ, a to i za cenu porušení zákonů a základních lidských práv a svobody, které byly zakotveny v Ústavě 9. května.

3 Kontext regionu Moravských Budějovic

Děni související s vraždami v babické škole a následné politické procesy byly do značné míry ovlivněny dobou a místem. Politické postoje obyvatelů regionu kolem Třebíče a Moravských Budějovic umožnilo Ladislavu Malému jeho poněkud obskurní činnost a KSČ následně využila těchto dějů k ovlivnění tohoto regionu. Z tohoto důvodu jsou v této kapitole zasazeny babické vraždy a následné politické procesy do kontextu doby a místa. Babice jsou obcí v regionu v okolí města Třebíče. V období babických událostí v roce 1951 měla obec 201 obyvatel. Pod obec Babice administrativně spadala další menší osídlení Bolíkovice a Cidlina, na jejichž území se také děly události spojené s vraždami v babické škole. V roce 1930 se v tomto administrativním regionu k římskokatolické církvi přihlásilo 253 obyvatel, přičemž bez vyznání byli pouze 3 obyvatelé.⁹⁶ Podobné zastoupení věřících organizovaných v římskokatolické církvi bylo také v dalších obcích v okolí Babic. Region třebíčského okresu byl v době babických událostí značně religiózním, přičemž zásadní vliv měla římskokatolická církev. V samotných Babicích ve volbách roku 1946 ze 167 celkem odevzdaných hlasů získala KSČ 27 hlasů. Religiózní základ regionu podtrhuje také výsledek lidové strany, která tyto volby vyhrála s 89 hlasy.⁹⁷ Z těchto výsledků je patrné, že Babice nebyly nakloněny režimu KSČ, ovšem nelze také dojít k závěru, že by zastoupení voličů KSČ bylo zcela marginální. Obdobné

⁹⁶ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 31-32

⁹⁷ Tamtéž

poměry vládly také například v obci Šebkovice, ve které bydlel Antonín Plichta st., zásadní postava dění okolo vražd v Babicích. V regionu se ovšem nacházely i obce, kde měla komunistická strana silnější postavení, těmito obcemi jsou například Mikulovice a Stařeč. V obou těchto obcích KSČ vyhrála volby v roce 1946.⁹⁸ Z pohledu politického zastoupení tedy tento region spíše nelze označit za hegemonní.

Za spojovací prvek v tomto regionu ovšem lze označit křesťanskou víru, konkrétně již zmiňovanou příslušnost k římskokatolické církvi. K datu sčítání lidu v roce 1930 zastoupení občanů organizovaných v této církvi totiž činilo více než 90% obyvatel ve všech obcích, na jejichž území se odehrávaly události spojované s vraždami v babické škole.⁹⁹ Právě značná religiozita regionu hrála roli i v dění spojených s babickými vraždami.

3.1.1 Kolektivizace

Významnou roli v politických procesech odehrávajících se po událostech v babické škole sehrála kolektivizace. Kolektivizace v ČSR vycházela ze sovětského vzoru, kde probíhala násilná kolektivizace na začátku 30. let 20. století.¹⁰⁰ Cílem kolektivizace bylo zásadní omezení vlastnického práva k nemovitým věcem a zestátnění soukromých statků. S tímto cílem souvisela vnitřní potřeba KSČ vytvořit nepřítele, proti kterému měla být namířena perzekuce. Tímto nepřítelem se znovu po sovětském vzoru stal tzv. „kulak“ nebo také „vesnický boháč“. Za vesnické boháče byli označováni vlastníci větších statků, přičemž pokud byl někdo za vesnického boháče označen, byl zařazen do evidence StB a MNV.¹⁰¹ Pojem „vesnický boháč“ nikdy nebyl přesně definován. MNV, které byly odpovědné za označování obyvatel, jakožto údajných boháčů, rozhodovaly zcela podle svého uvážení, což poskytovalo značný prostor pro libovůli.¹⁰² Je vhodné upozornit na fakt, že družstevnictví na československém venkově mělo tradici a samotná myšlenka sdružování zemědělců v družstvech nebyla novou. Uvádí se, že ke konci první republiky fungovalo téměř 12000 zemědělských družstev, přičemž největší zastoupení měla úvěrní

⁹⁸ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 35

⁹⁹ Tamtéž, s. 31

¹⁰⁰ NEDVĚDICKÝ, Kamil. *Role práva v procesu likvidace selského stavu*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, ed. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0. s. 11

¹⁰¹ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. s. 130

¹⁰² Tamtéž, s. 136

družstva.¹⁰³ Tato družstva ale fungovala zásadně na principu dobrovolnosti a vůle zemědělců zapojit se do družstev byla podpořena efektivitou rozložení nákladů mezi členy družstva. Kolektivizace po únoru 1948 byla naopak založena především na represí a vyvlastňování.

V zájmu získání vysokého procenta hlasů ve volbách v roce 1946 KSČ veřejně odmítala kolektivizaci venkova.¹⁰⁴ Původně tedy bylo vyvlastňování zemědělské půdy zaměřené proti zemědělcům, kteří vlastnili větší rozlohu půdy. Tato půda měla být následně rozdělována zemědělcům vlastnícím půdu v menším rozsahu.¹⁰⁵ První kroky ke kolektivizaci venkova KSČ ovšem podnikla těsně po únorovém převratu. Již v březnu 1948 K. Gottwald formuloval program nové pozemkové reformy, jejímž cílem mělo být omezení maximální výměry pozemků v soukromém vlastnictví na 50 hektarů. Od března 1948 byla přijata řada zákonů směřujících k dosažení tohoto cíle. Nejvýznamnějším z těchto zákonů byl Zákon o nové pozemkové reformě.¹⁰⁶ Zákon o nové pozemkové reformě v úvodních ustanovení obsahoval dvě zásady omezující soukromé vlastnictví. První zásadou bylo zaručení soukromého vlastnictví zemědělské půdy vlastníkům, kteří na ní sami pracují a dále již zmiňované omezení tohoto vlastnictví na maximálně 50 hektarů. Zákon také zavedl institut povinného výkupu půdy od vlastníků, kteří drželi větší než povolenou výměru půdy. Dalším důvodem pro povinný výkup mohla být také skutečnost, že vlastník na půdě nepracuje, například ji dlouhodobě pronajímá.¹⁰⁷ Vlastníci půdy, kteří vlastnili více než 50 hektarů, museli pořídit soupis jimi vlastněné půdy. Následně tento soupis museli zaslat MNV, který spolu s místní rolnickou komisí prováděl samotný výkup.¹⁰⁸ Dle § 9 Zákona o nové pozemkové reformě se ve většině případů poskytovala náhrada za vykoupenou půdu ve výši průměrné ceny za posledních 10 let snížená o 20%. Maximální výměru pozemků v soukromém vlastnictví následně převzala Ústava 9. května. Právě Ústava 9. května stanoví v § 159 odst. 1 maximální rozlohu pozemků, které mohou být v soukromém vlastnictví. Zároveň bylo zaručeno soukromé

¹⁰³ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Mezi hrdostí a zoufalstvím. Odpor proti násilné kolektivizaci*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, ed. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0. s. 184

¹⁰⁴ NEDVĚDICKÝ, Kamil. In: ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, ed. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0. s. 12

¹⁰⁵ PERNES, Jiří. *Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, ed. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0. s. 34

¹⁰⁶ KUKLÍK, Jan a kol. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 143

¹⁰⁷ K podmínkám povinného výkupu viz. § 1 Zákona o nové pozemkové reformě.

¹⁰⁸ Viz. §9 a násl. Zákona o nové pozemkové reformě.

vlastnictví půdy do 50 hektarů zemědělcům, kteří na ní sami pracovali, a to dle § 159 odst. 2 Ústavy 9. května.

Za zlom v této politice postupné kolektivizace se zaměřením především na velké vlastníky půdy, která měla za úkol získat pro KSČ hlasy drobných zemědělců, byla rezoluce Informačního byra komunistických stran z konce června 1948.¹⁰⁹ Touto rezolucí byla veřejně vyhlášena roztržka SSSR s Jugoslávií a zároveň bylo vedení Josipa Broze Tita kritizováno za údajné chyby.¹¹⁰ Chyby měly mimo jiné spočívat v nedostatečné kolektivizaci zemědělství. Taková kritika provedená pod přímým vlivem Stalina motivovala KSČ k příklonu ke kolektivizaci drtivé většiny zemědělských podniků.¹¹¹ Dne 15. 3. 1949 nabyl účinnosti zákon č. 69/1949 Sb., o jednotných zemědělských družstvech, který tvořil legislativní základ pro vznik JZD, přičemž byl vystavěn na proklamované dobrovolnosti sdružování zemědělců do JZD. Tato dobrovolnost byla ovšem popřena další zákonnou úpravou a nezákonným tlakem na zemědělce neorganizované v JZD.

KSČ se ke konci 40. let 20. století soustředila především na ekonomický nátlak na kolektivizaci venkova. Zákonným způsobem této formy nátlaku bylo značné daňové zatížení. Prvním krokem bylo přijetí zákona č. 49/1948 Sb., o zemědělské dani, který upravoval daň ze zemědělské půdy, přičemž dle jeho § 11 byla fyzickým osobám vlastnícím zemědělskou půdu navýšena konečná daň o 20 %. Později byl přijat nový zákon č. 77/1952 Sb., o zemědělské dani, který v ust. § 7 umožnil ONV na návrh MNV zvýšit daň až o 30 % a to „s přihlédnutím k mimořádným příjmům poplatníka“. Pokud měl zemědělec v očích MNV vyšší příjmy, mohl být znevýhodněn vyšší daní. Další zákonnou formou nátlaku na tzv. vesnické boháče bylo zavedení dodávkové povinnosti nařízením vlády č. 7/1949 Sb., o výkupu a dodávce zemědělských výrobků podle smlouvy. Toto nařízení zavedlo povinnost zemědělců uzavřít smlouvu s Ústředím pro hospodaření se zemědělskými výrobky (nebo jím pověřenou osobou) o výkupu části jejich produkce. Množství vykupovaných produktů stanovovaly MNV v souladu se

¹⁰⁹ PERNES, Jiří. *Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, ed. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0. s. 35

¹¹⁰ TRIPTOVIČ, Doko. *Proces s Rudolfem Slánským – jugoslávský pohled*. In: PERNES, Jiří, ed. a FOITZIK, Jan, ed. *Politické procesy v Československu po roce 1945 a "případ Slánský": sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14.-16. dubna 2003 v Praze*. Brno: Prius pro Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v Praze, 2005. ISBN 80-7285-053-9. s. 86

¹¹¹ PERNES, Jiří. *Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, ed. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0. s. 35

směrnicemi ministerstva výživy. MNV zároveň měly pravomoc snížit objem výkupu, pokud zemědělec z objektivních důvodů nemohl naplnit stanovenou kvótu.¹¹² Neexistovaly další podmínky pro uplatnění a nešlo tedy očekávat, že by je MNV skutečně využily ke změkčení tvrdosti systému odvodů. Tomu nasvědčuje i tlak na tvrdé prosazování povinných odvodů ze strany vedení KSČ vůči MNV.¹¹³

Vůči kolektivizaci se zvedla vlna odporu ze strany vlastníků zemědělské půdy. Základní formou tohoto odporu bylo verbální vyjadřování vůči kolektivizaci a přesvědčování ostatních zemědělců proti vstupu do JZD.¹¹⁴ Odpor ovšem přerůstal i v násilí směřující vůči konkrétním členům KSČ a podporovatelům kolektivizace. Typickou formou odporu proti kolektivizaci bylo narušování schůzí svolávanými KSČ za účelem propagace výhod vstupu do JZD.¹¹⁵

Výše uvedené zákonné a podzákonné předpisy samy o sobě nevedly k míře kolektivizace, kterou vyžadovala KSČ. Vedení KSČ proto přistoupilo k tzv. akci „Kulak“. K provedení této akce byla vydána směrnice ze dne 22. 10. 1951 vypracovaná ministerstvy vnitra, spravedlnosti a národní bezpečnosti. Je na místě upozornit, že se jednalo o podzákonný předpis, který byl do značné míry utajován. Směrnice nebyla zveřejněna ve sbírce zákonů ani jinak veřejně šířena.¹¹⁶ Na základě této směrnice docházelo k nucenému vystěhování rodinných příslušníků odsouzených zemědělců označených za vesnické boháče. Za rodinné příslušníky se dle směrnice považovaly všechny osoby, které s vesnickými boháči byly v příbuzenském nebo obdobném poměru a osoby, které s nimi žily v jedné domácnosti. Tyto podmínky se posuzovaly ke dni zahájení úkonů v trestním řízení. Náklady na nucené přesídlení byly hrazeny z prostředků nuceně přesídlovaných.¹¹⁷ Cílem akce „Kulak“ byla jak likvidace konkrétních osob, které vystupovaly proti kolektivizaci, tak narušení společenských vztahů v obcích, aby odpor ztratil sílu.

Počty vystěhovaných rodin v rámci akce „Kulak“ nebyly evidovány na centrální úrovni vzhledem ke snaze o utajení zákonného základu akce. Vystěhování se také dělo značně

¹¹² Viz. § 4 odst. 1 nařízení vlády č. 7/1949 Sb., o výkupu a dodávce zemědělských výrobků podle smlouvy.

¹¹³ NEDVĚDICKÝ, Kamil. In: ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, ed. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0. s. 14

¹¹⁴ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Mezi hrdostí a zoufalstvím. Odpor proti násilné kolektivizaci*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, ed. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0. s. 35

¹¹⁵ Tamtéž, s. 186

¹¹⁶ NEDVĚDICKÝ, Kamil. In: ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, ed. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0. s. 15

¹¹⁷ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3. s. 113

nekoordinovaně a docházelo k němu i po ukončení akce „Kulak“. Mimo akci „Kulak“ bylo nucené vystěhování prováděno na základě soudních rozhodnutí, mimo jiné na základě § 53 Trestního zákona 1950. Určení počtu osob, které byly nuceně vystěhovány v souvislosti s násilnou kolektivizací venkova je tedy poměrně obtížné. StB evidovala ve svých seznamech počet případů vystěhování v součtu případů z jednotlivých krajů až 1632. Zpráva zpracovaná na pokyn ministra vnitra Baráka uvádí počet postižených v rozmezí 3000 až 4000. Novější poznatky vědeckého bádání uvádí jako minimální hranici počtu obětí vystěhování v období realizace akce „Kulak“ 16 000 osob.¹¹⁸ Je na místě brát v potaz skutečnost, že dosah nuceného vystěhování zemědělců byl ještě širší, protože narušoval místní vazby a tím ovlivňoval i osoby, jichž se vystěhování přímo nedotklo.

Akce Kulak byla ukončena usnesením politického sekretariátu ÚV KSČ dne 18. 1. 1954 pro údajné nedosažení cílů této akce. Samotné ukončení akce Kulak ovšem nevedlo samo o sobě k navrácení vysídlených osob do jejich domovů ani k navrácení majetku.

3.1.2 Perzekuce církve

Církve měly i po válce poměrně zásadní vliv na československou společnost. To dokládají údaje ze sčítání lidu realizovaného v roce 1950. V tomto roce deklarovalo příslušnost k víře přes 8 milionů obyvatel české části ČSR, tedy převážná většina obyvatel. Tradičně nejsilnější postavení měla církev římskokatolická, ke které se hlásilo přes 7 milionů obyvatel.¹¹⁹ Vliv církví na společnost byl, vzhledem k počtu věřících ve společnosti, značný. Církve tedy představovaly konkurenci KSČ, která si nárokovala právo na monopol moci ve státě.

Vztahy mezi římskokatolickou církví a KSČ se začaly vyhrocovat krátce po únoru 1948, když KSČ ústy Alexeje Čepičky¹²⁰ vyžadovala od církve veřejné vyjádření podpory novému režimu. Pražský arcibiskup Beran¹²¹ i biskupská konference tento požadavek odmítli s apelem na politickou neutralitu církve. Římskokatolická církev se také snažila

¹¹⁸ BLAŽEK, Petr, In: ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, ed. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0. s. 231

¹¹⁹ *NÁBOŽENSKÁ VÍRA OBYVATEL PODLE VÝSLEDKŮ SČÍTÁNÍ LIDU* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2022-04-11]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>, s. 4

¹²⁰ 18. srpna 1910 - 30. září 1990. V letech 1948-1950 byl ministrem spravedlnosti. Od roku 1950 byl ministrem obrany, v této funkci zavedl pomocné technické prapory.

¹²¹ 29. 12. 1888 – 17. 5. 1969. V roce 1946 byl jmenován pražským arcibiskupem. Po únorovém převratu byl až do roku 1963 internován na území Československa.

zabránit svým kněžím, aby vstupovali do politiky. S tímto zákazem byl v rozporu například ministr zdravotnictví Josef Plojhar, který jako představitel Československé strany lidové aktivně podporoval komunistický režim.¹²² J. Plojhar a další kněží, kteří tento zákaz nerespektovali, byli pro tuto neposlušnost z církve exkomunikováni.

Dne 17. 2. 1949 se konala schůzka zástupců KSČ a římskokatolické církve, iniciovaná biskupskou konferencí. Smyslem této schůzky mělo být dosažení dohody na budoucí podobě vztahu mezi církví a státem. Zástupci KSČ na této schůzce prezentovali požadavky vůči církvi. Římskokatolická církev měla veřejně deklarovat podporu novému režimu, dovolit kněžím politicky se angažovat ve strukturách Národní fronty a exkomunikovat kněží, kteří byli odsouzeni za trestné činy proti ČSR. K těmto požadavkům se římskokatolická církev nevyslovila, jelikož na místě konání biskupské konference se našlo odposlouchávací zařízení. Konference byla proto ukončena.¹²³ Pasivitu církve projednávala KSČ na zasedání předsednictva ÚV KSČ dne 25. 4. 1949. Ministr spravedlnosti Alexej Čepička představil materiál, který byl analýzou dalšího postupu proti římskokatolické církvi. Nosným pilířem nátlaku měla být podpora vzniku frakce v církvi, která by vystupovala proti jejímu vedení. Materiál představil také další nástroje, přičemž zásadním byl majetkový nátlak na církev. Tyto nástroje měly zasáhnout jak příjmy církve, například zákazem sbírek, tak majetek církve, který měl být konfiskován. Cílem bylo také omezení vlivu církve na společnost spočívající především v rušení náboženských škol a církevních spolků, spolu s omezením publikační činnosti církve pomocí omezení přidělu papíru.¹²⁴ Pozornost se měla také soustředit na podporu nekatolických církví, mezi nimi především církve československé, která byla ovládána příznivci KSČ. Ze zápisu zasedání je dobře patrný postoj KSČ k římskokatolické církvi. Místopředseda vlády Zdeněk Fierlinger na zasedání označil římskokatolickou církev za finančně závislou na Spojených státech amerických a zároveň prosazující zájmy USA v Evropě. KSČ tedy vnímala římskokatolickou církev jako politického soupeře, proto ji hodlala rozvrátit jak vnitřně, tak vyvíjet nátlak na konkrétní kněží.

Vnitřní hnutí v rámci římskokatolické církve získalo název Katolická Akce. Cílem Katolické akce bylo vytvoření národní církve, bez vazby na Vatikán, která by byla

¹²² RÁZEK, Adolf. *StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. s. 11

¹²³ Tamtéž, s. 12

¹²⁴ Tamtéž, dokument č. 4. s. 75

ovládána věrnými příznivci KSČ. Katolická akce vznikla dne 10. 6. 1949 na ustavujícím sjezdu kněžích sympatizujících s politikou KSČ. Jednalo se o hnutí, které mělo působit dovnitř římskokatolické církve a narušit homogenní postavení Vatikánu.¹²⁵

Samotný název „Katolická akce“ nebyl původním nápadem, ale jednalo se o již používaný pojem, který byl KSČ zneužit. Pojem Katolická akce se objevuje již před rokem 1949. Cílem Katolické akce v jejím původním smyslu mělo být šíření myšlenek katolicismu i laickými členy církve. Vůči Katolické Akci se výrazně postavilo vedení církve samotné. Konference biskupů se obrátila k věřícím pastýřským listem ze dne 15. 6. 1949. Pastýřský list akcentuje omezování lidských práv a svobod v ČSR a spojuje vznik Katolické akce s nátlakem KSČ na církve k uzavření dohody mezi církví a státem. Církev v pastýřském listu kritizuje provádění perzekucí přesně v takové podobě, jak je vymezil ÚV KSČ. Jako podmínky uzavření dohody církve stanovuje zrušení všech kroků omezujících církve, zajištění náboženské svobody, uznání autority papeže a konečně také zastavení státní podpory Katolické akce.¹²⁶

Perzekuce církví nebyla omezena pouze na otázky personální, ale zasáhla církve také majetkově. První konfiskace církevního majetku byly prováděny již v roce 1946, na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., který uzákonil konfiskaci zemědělského majetku, jehož vlastníci byli Němci nebo Maďaři, případně jiné fyzické osoby, které v období let 1938-1945 jednaly proti zájmům Československé republiky.¹²⁷ Postiženy měly být i právnické osoby, které svou činností úmyslně napomáhaly záměrům nacistického Německa. Právě toto ustanovení bylo poměrně extenzivně vztaženo na řeholní řády v pohraničí, jejichž většina členů se hlásila k německé národnosti.¹²⁸ K zneužití Dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. docházelo i v případech snahy o konfiskaci majetku řádu premonstrátů nebo benediktinů.¹²⁹ Tyto snahy o konfiskaci jednotlivých řádů přestaly být efektivní, jelikož byl přijat Zákon o nové pozemkové reformě, který je detailněji popsán v čl. 3.1.1 této práce. Tento zákon měl dopad na pozemkové vlastnictví církví jako na celek, ačkoliv nesměřoval přímo proti církvim, ale byl obecným právním předpisem. Na základě Zákona

¹²⁵ Tamtéž, s. 11

¹²⁶ Tamtéž, dokument č. 5. s. 89

¹²⁷ Viz. § 1 dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb.

¹²⁸ MUNKOVÁ, Michaela. In: ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, ed. *Konfiskace pozemkového majetku církví mezi léty 1945-1948*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0. s. 80

¹²⁹ Tamtéž, s. 84

o nové pozemkové reformě ve spojení se zákonem č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy bylo vyvlastněno téměř 2600 km² zemědělské půdy patřící církvím.¹³⁰

K vyvlastnění zbylých pozemků ve vlastnictví církví obecně došlo na základě Zákona o nové pozemkové reformě. Po jeho účinnosti došlo k vyvlastnění většiny pozemků ve vlastnictví církví, přičemž jim byla ve vlastnictví ponechána pouze minimální výměra těchto pozemků, většinou sloužícím farám anebo kostelům.¹³¹ Toto nucené vyvlastnění vedlo ke ztrátě příjmů, které církve čerpaly s hospodařením s těmito pozemky. Snížené příjmy mělo nahradit státní financování církví zavedené Zákonem o hospodářském zabezpečení církví účinného ode dne 1. 11. 1949. Zákon o hospodářském zabezpečení církví zaváděl hrazení mezd duchovních státem. Stát měl nově hradit všechny náklady spojené s výkonem duchovní činnosti duchovních v duchovní správě, v církevní administrativě nebo v ústavech pro výchovu duchovních, pokud tito duchovní vykonávali svou činnost se státním souhlasem. V tomto kroku je možné vidět postupnou snahu o získání vlivu na církve. Nejdříve byl církvím zabaven majetek, který jim umožňoval obstarání příjmů pro financování jejich činnosti a následně stát sice převzal financování církví, čímž získal především vliv. Tento vliv byl vykonáván prostřednictvím Státního úřadu pro věci církevní zřízeným Nařízením o Státním úřadu pro věci církevní. Státní úřad pro věci církevní měl dle znění § 1 Nařízení o Státním úřadu pro věci církevní za úkol výkon státní správy nad církevními organizacemi. Ustanovení § 2 Nařízení o Státním úřadu pro věci církevní konkretizovalo působnost Státního úřadu pro věci církevní, kdy se jednalo jak o věci správní, normotvorné, tak majetkové. V souladu s § 5 Nařízení o Státním úřadu pro věci církevní vykonávaly působnost ve věcech náboženských krajské a okresní národní výbory. Ve spojení s bezpečnostními pětkami se tedy okresním a krajským národním výborům dostaly účinné nástroje využitelné v represích vůči církvi.

Perzekuce církví po únoru 1948 měla mnoho podob, kdy cílem většiny uplatňovaných nástrojů bylo omezení moci církví a vytlačení náboženských otázek na okraj společenského zájmu. Tyto represivní postupy zahrnovaly i využití politických procesů,

¹³⁰ MUNKOVÁ, Michaela. In: ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, ed. *Konfiskace pozemkového majetku církví mezi léty 1945-1948*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0. s. 83

¹³¹ Tamtéž, s. 85

kteřé byly zaměřeny jak na výše postavené členy církví, tak na řadové kněží, jako například v procesu Babice.

3.2 Propustnost státních hranic

Vzhledem k životnímu příběhu hybatele babických událostí Ladislava Malého je vhodné věnovat se i otázce pohybu osob přes státní hranice. L. Malý ostatně často tvrdil, že v československém pohraničí se pohybuje řada agentů CIC, kteří připravují povstání vůči komunistické vládě.¹³² Právě povědomí o tom, že státní hranice je do jisté míry propustná, zčásti podpořila víru obyvatel okolí Moravských Budějovic v tvrzení L. Malého o jeho roli agenta CIC.

Po konci II. světové války vyvstala potřeba ochrany státních hranic Československa. Tato povinnost byla nejdříve přenesena na specializované jednotky SNB. Od 31. 8. 1945 došlo k dohodě příslušných ministerstev, na jejímž základě byl vytvořen systém ochrany státních hranic. V kombinovaných jednotkách sloužili příslušníci SNB, Finanční stráž a v menší míře i armády.¹³³ Postupně docházelo k organizačním změnám, kdy většina povinností v ochraně státních hranic postupně přecházela na SNB spolu s Finanční stráží. Po únorovém převratu došlo k vyhocení vztahů se západními zeměmi a zároveň docházelo ke značnému opouštění Československa jeho obyvateli. Tyto skutečnosti řadíme mezi důvody vzniku Pohraniční stráže na začátku roku 1949. Pohraniční stráž byla povahou své vnitřní organizace blízká armádním jednotkám.¹³⁴ Tomu odpovídá také znění § 3 Zákona o ochraně státních hranic, který staví práva a povinnosti příslušníků pohraniční stráže na úroveň příslušníků armády.

Přesný počet osob, které překročily nelegálně státní hranici směrem z Československa, nelze určit zcela přesně. Všechny případy překročení hranic nemohou být zcela přesně zaznamenány, navíc nebyly výjimečné případy, kdy docházelo k přechodu hranic opakovaně oběma směry. Je možné vycházet z údajů Pohraniční stráže, které pro rok 1951 uvádí, že při přechodu hranic Československa oběma směry bylo zadrženo 2239 osob, přičemž zadrženo nebylo 540 osob.¹³⁵ Na začátku 60. let 20. století docházelo k poklesu osob, které přešly hranici, přičemž tento počet osciloval kolem 700 osob

¹³² K tomu blíže v čl. 4.2 práce.

¹³³ PULEC, Martin. *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek: Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945-1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). s. 17

¹³⁴ Tamtéž

¹³⁵ Tamtéž, s. 114

ročně.¹³⁶ Státní hranice tedy nebyla v 50. letech 20. století zcela neprůchodná. Je vhodné upozornit na skutečnost, že tato čísla vychází z údajů Pohraniční stráže a nemusí být tedy zcela přesná. Lze také mít pochybnosti o pravdivosti poměru mezi zadrženými a nezadrženými osobami, jelikož by vysoký počet nezadržených osob naznačoval nekompetentnost Pohraniční stráže a je tedy možné, že tato čísla byla upravována a nemusí zcela odpovídat skutečnosti.

4 Akce skupiny kolem L. Malého

V této části práce jsou popsány jak samotná vražda v babické škole, tak i události předcházející. Ohniskem této práce jsou politické procesy jako takové, především zneužití pozitivního práva k cílům KSČ. Skutkové okolnosti jsou tedy popsány spíše stručně. Přesto je vhodné věnovat jim pozornost, jelikož jednání L. Malého se vymyká jakýmkoliv logickým vzorcům chování. I přesto takto bizarní osobnost byla schopna vtáhnout do domnělé odbojové činnosti značnou řadu osobností, často i se zkušenostmi z odbojové činnosti za II. světové války. V neposlední řadě je vhodné zkoumat také následné využití i relativně nedůležitých činů, které následně politické vedení ČSR využilo k propagandistickému útoku na vybrané skupiny obyvatel.

4.1.1 Ladislav Malý

Osobou uvádějící do pohybu procesy vedoucí k vraždám v babické škole byl Ladislav Malý. Ladislav Malý nebyl sám o sobě výraznou postavou a z jeho chování během událostí před vraždami v babické škole je možné usuzovat, že byl psychicky nestabilní. Na jeho životě je ovšem možné vhodně ilustrovat dopady uzavření hranic, změnu politické situace a neustále přítomný strach v myslích obyvatel kraje kolem Moravských Budějovic, kteří byli v jeho důsledku tohoto strachu ovlivnitelní i osobou jakou byl Ladislav Malý.

Narodil se v roce 1920 na Slovensku jako syn českého četníka přiděleného na území Slovenska. Po návratu rodiny do Čech byl Malý žákem Jana Buly v gymnáziu v Moravské Třebové.¹³⁷ Kněz Jan Bula byl později nedobrovolně zasažen dopady persekucí po vraždách v babické škole. Ladislav Malý v roce 1940 vstoupil do vládního

¹³⁶ Tamtéž

¹³⁷ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 43

vojska, z něhož byl ovšem propuštěn po zjištění srdeční vady.¹³⁸ Malý se po válce ucházel o pozici na vojenské akademii v Hranicích na Moravě, kde byl odmítnut.¹³⁹

Zlomem v životě Ladislava Malého je přechod státních hranic do Rakouska. První důkazy o jeho přítomnosti v Rakousku pocházejí ze dne 3. 5. 1949.¹⁴⁰ K odchodu do zahraničí ho měl motivovat spor s předsedou ROH, kterého údajně Ladislav Malý napadl. Napadený oznámil jednání Ladislava Malého StB, která následně zahájila trestní stíhání a Ladislavu malému sdělila i obvinění. Ladislav Malý zřejmě po příchodu do Rakouska kontaktoval CIC.¹⁴¹ Z tohoto kontaktu nevzešla žádná spolupráce a Ladislav Malý se vrací krátce poté do Československa, kde vyhledává kontakty především s rodinou.¹⁴² Po opětovném návratu do Rakouska se Ladislav Malý znovu obrátil na CIC, u které tentokrát získal pozici osoby zodpovědné za vyplácení odměn tzv. agentům chodcům.¹⁴³ Ladislav Malý ovšem část financí svěřených mu k vyplácení agentů zpronevěřil a využil k úniku zpět do Československa.

První zpráva o pohybu Malého na území v okolí Babic po jeho návratu do Československa pochází od Josefa Jeřábka, známého Malého otce. Malý se měl objevit v hostinci provozovaném J. Jeřábkem v Rokytnici nad Rokytnou 20. února 1952. Malý měl být údajně oblečen do uniformy příslušníka SNB.¹⁴⁴ Malý žádal J. Jeřábka o poskytnutí úkrytu, což Jeřábek odmítl. Malý se proto obrátil na rokytnického faráře Jana Bulu. J. Bulovi tvrdil, že byl vyslán ze západní Evropy spolu s dalšími osobami za úkolem vysvobození arcibiskupa Berana z internace a jeho přesunu do zahraničí. Bula při výsledku vedeného vyšetřovatelem StB uvedl, že mu Malý vyhrožoval zbraní a zavazoval ho k mlčenlivosti. Malý po J. Bulovi také vyžadoval, aby ho nechal u něj přespat, což mu

¹³⁸ Vládní vojsko bylo povoleno po nacistické okupaci z března 1939. Maximální počet byl 7000 mužů a výzbroj byla omezena pouze na lehké zbraně.

¹³⁹ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 43

¹⁴⁰ RÁZEK, Adolf. *StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. s. 47

¹⁴¹ Counter Intelligence Corps (Armádní kontrarozvědka) zpravodajská služba působící v rámci armády USA. Založená pro účely bojů v druhé světové válce, následně svou činnost zaměřila proti Sovětskému svazu. Na konci 50. let 20. století došlo k přechodu části pravomocí CIC do působnosti CIA.

¹⁴² STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 45

¹⁴³ OPAVSKÝ, Jaroslav, ed. *Babice*. Praha: Svoboda, 1951., Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 45

¹⁴⁴ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 49

Bula umožnil.¹⁴⁵ Malý se na faře J. Buly seznámil s Miloslavem Hlouchem, který mu nabídl možnost přespání na hájovně u Antonína Škrdly a zprostředkoval kontakt s Bohumilem Krátkým, který byl zapojen do aktivit odboje a Malému předal zbraň ráže 9 mm.¹⁴⁶ A. Škrdla u výsledku uváděl, že se Malý choval podezřele a jeho tvrzené odbojové aktivity mu A. Škrdla nevěřil.¹⁴⁷ Malý se od poloviny března do 15. dubna 1951 pohybuje v okolí Rokytnice nad Rokytnou a střídavě přespává u hajného Škrdly nebo u rodiny Karla Němce. Malý i v tomto období krade oblečení, a dokonce v jednom případě i zbraň od osob, které mu poskytují přístřeší.¹⁴⁸ Malý přesto v tomto období udělá zásadní krok, kterým je naverbování syna K. Němce, Drahoše. Malému se podařilo přesvědčit Drahoše Němce k odchodu od rodičů a zapojení se do údajných odbojových aktivit.¹⁴⁹ Malý společně s D. Němcem nalézají úkryt u hajného Františka Kopuletého a jeho manželky v obci Heraltice. U F. Kopuletého nalézají Malý zázemí pro své skutečné i smyšlené akce. F. Kopuleť Malému poskytuje zbraně schované z období Protektorátu Čechy a Morava a nabízí mu k úkrytu prostor pod včelínem.¹⁵⁰

V období pobytu u Kopuleťých se Malý konečně odhodlá i k první akci. Společně s D. Němcem se Malý vydal do obydlí Josefa Balouna, předsedy MNV v Heralticích. Zde J. Balouna donutili, aby je zavedl do kanceláře MNV a předal jim tam úřední razítko, listiny a legitimace přítomných šesti osob. V kanceláři MNV potkali další osoby, kterým Malý tvrdil, že je vesnice obsazena odbojáři. Malý je při této akci údajně stále oblečen v uniformě kapitána SNB.¹⁵¹

Po přepadení J. Balouna se druhý den rozhodl Malý pro přepadení Jaroslava Bohdálka, člena KSČ v Heralticích. K této akci motivovaly Malého výroky J. Bohdálka o tom, že by ty, jež provedli přepadení J. Balouna zastavil a potrestal, které Malému tlumočil Kopuleť.¹⁵² Malý s D. Němcem provedli přepadení J. Bohdálka dne 24. 4. 1951 v Podheralticích za přítomnosti jeho manželky a švagra.

¹⁴⁵ RÁZEK, Adolf. *StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. s. 18

¹⁴⁶ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 53

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 56

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 60

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 63

¹⁵⁰ Tamtéž, 74

¹⁵¹ RÁZEK, Adolf. *StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. s. 18

¹⁵² Tamtéž, dokument 27, s. 190

Přepadení nabylo až groteskních rozměrů a provedení akce poukazuje na Malého nezkušenost s těmito typy akcí a nedostatek schopností k naplánování smysluplné odbojové akce.¹⁵³ Malý spolu s D. Němcem odvedl J. Bohdálka k hájovně Kopuletých, tedy k místu, kde se oba muži schovávali. Tam mu hrozil, že ho popraví a dožadoval se vydání zbraní. J. Bohdálek slíbil Malému vydání zbraní a vydali se společně zpět k domu J. Bohdálka. U domu se Malý rozmyslel a donutil J. Bohdálka, aby je dovedl ke Karlu Kovářovi, který byl předsedou přípravného výboru pro založení JZD v Heralticích.¹⁵⁴ Malý po příchodu k domu K. Kováře poslal D. Němce dovnitř, kde ovšem po předchozí výzvě k tomu, aby vyšel z bytu, byl připravený K. Kovář s puškou. Oba muži na sebe vystřelili, přičemž byl D. Němec postřelen do krku. Potom, co D. Němec opustil byt K. Kováře, přiměl Malého k útěku zpátky do domu Kopuletých. Zde se Malý s F. Kopuletem dohodl na tom, že oba manželé Kopuleti nahlásí přepadení neznámými muži. Toto mělo z manželů Kopuletých sejmout možné podezření na spolupráci s Malým.¹⁵⁵ Tento postup se může zdát poněkud riskantní, když na sebe tímto manželé Kopuleti spíše upozornili. Rozpor v jejich výpovědích totiž vedl StB k instalaci odposlechového zařízení do jejich hájenky.¹⁵⁶

27. dubna se Malý s D. Němcem snažili najít nové útočiště, aby se vyhnuli odhalení u Kopuletých. Vzhledem k opileckému chování Malého se jim ovšem toto nezdařilo a po naléhání D. Němce se vrátili zpět ke Kopuletem. Předtím ovšem navštívili rodiče D. Němce, kde se D. Němec snažil přesvědčit Malého, aby mu dovolil zůstat u rodičů. Malý k tomuto nesvolil a D. Němcovi dokonce vyhrožoval se zbraní v ruce. Stejná situace se opakovala u Kopuletých, kde se D. Němec znovu snažil přesvědčit Malého, aby mu dovolil vrátit se k rodičům. Malý toto stále odmítal a D. Němec nakonec využil chvíle nepozornosti Malého a k rodičům utekl sám. Jeho matka ho následně schovala do skrýše v jejich domě z dob druhé světové války.¹⁵⁷

Po tomto dění došlo k zadržení F. Kopuleteho StB. Kopulety při výslechu přiznal, že Malému a D. Němcovi poskytoval úkryt ve své hájence. Již den poté dochází k zatknutí

¹⁵³ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 81

¹⁵⁴ Tamtéž

¹⁵⁵ RÁZEK, Adolf. StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. dokument 27, s. 190

¹⁵⁶ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 89

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 87

B. Kopuleťe a faráře Buly. StB odhalí také úkryt Malého, ale ten je po jeho útěku do lesů již prázdný.¹⁵⁸

Charakteristické pro Malého působení před vraždami v babické škole je především jeho až chronická nepravdomluvnost. Malý opakovaně lhal o svých úmyslech, o své roli v CIC i o svých činech před vraždami v babické škole. Toto jednání vzbuzovalo nedůvěru u osob, které se s ním setkaly. Nedůvěra se ovšem neproměnila v činy, jakými by mohlo být třeba udání na StB. Pravděpodobně tomu tak bylo proto, že Malý chodil otevřeně ozbrojen a jednal značně nevyrovnaně. Zároveň by vyzrazení Malého StB nemuselo znamenat beztrestnost oznamovatele a jistě by vyústilo v širší vlnu zatýkání v regionu, který byl silně propojen osobními vazbami. Tento strach z Malého i z StB mohl být jedním z důvodů, proč se podařilo Malému manipulovat tolika lidmi, a to přestože bylo jeho chování v některých situacích za hranicí normality.

4.2 Akce předcházející vraždám

Ve světle zatčení F. Kopuleťeho naplánuje StB na další dny velkou zatýkáckou akci zaměřenou především na skupinu kolem Gustava Smetany. Jednalo se o koláře z Litohoře u Moravských Budějovic, který byl zřejmě řízen agenty StB a pod jejichž vlivem plánoval odbojové akce.¹⁵⁹ V rámci této vlny zatýkání byl zatčen také farář J. Bula, M. Hlouch, A. Škrdla nebo otec D. Němce.¹⁶⁰ Podařilo se tedy zadržet většinu osob, které pomáhali Malému při jeho akcích v okolí Heraltic. D. Němec byl zatčen 30. 4. 1951 v domě Němcových, když StB odhalila jeho úkryt. Během výslechů D. Němec vypovídal, že se Malý choval nezřízeně a měl z něj strach.¹⁶¹

Jedním ze zatčených v rámci skupiny kolem G. Smetany měl být i Antonín Plichta starší. A. Plichta st. byl sedlák z obce Šebkovice. A. Plichta st. byl zapojen již do druhého odboje, když mimo jiné přechovával dva parašutisty z výsadku skupiny Spelter.¹⁶² Po únorovém převratu se zapojil i do protikomunistického odboje, také ve skupině G. Smetany. A. Plichta st. měl být jako podezřelá osoba z protikomunistického odboje zadržen na konci dubna spolu s dalšími výše uvedenými osobami. K zatčení

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 90

¹⁵⁹ RÁZEK, Adolf. StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. s. 9

¹⁶⁰ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 91

¹⁶¹ Tamtéž, s. 99

¹⁶² Tamtéž, s. 96

ovšem nedošlo, jelikož A. Plichta st. ráno 30. 4. 1951 spatřil přijíždějící auto StB. Okamžitě zareagoval a uprchl. Úkryt mu poskytl Ludvík Stehlík z obce Cidlina.¹⁶³ Malý se mezitím skrývá u Jana Bártíka, s nímž mu kontakt zprostředkoval A. Škrdla. J. Bártík Malému zprostředkuje další úkryt u Bohumila Dvořáka v Loukovicích.¹⁶⁴

Právě u B. Dvořáka se Malý poprvé setkává s farářem Václavem Drbolou, který působí v Babicích. Kněz V. Drbola se Malému zmiňuje o A. Plichtovi st. s tím, že zná místo jeho pobytu. To dle pozdější výpovědi faráře Drboly vyvolalo v L. Malém nadšení.¹⁶⁵ Malého nadšení je pochopitelné, jelikož po nijak úspěšných akcích má možnost kontaktu s člověkem, který byl do odbojových aktivit skutečně zapojen. Malý se snaží s A. Plichtou st. setkat u L. Stehlíka v Cidlině, který mu ovšem nedůvěřuje a s A. Plichtou st. ho seznámí až po přisvědčení faráře Drboly, že Malému se dá důvěřovat.¹⁶⁶

A. Plichta st. se s L. Malým skutečně setkal a uvěřil mu. Spolu s L. Malým se následně snažili pro své plánované aktivity získat Ladislava Brabence a Antonína Mitysku. L. Brabenc měl zároveň pro skupinu získat zbraně. Tento plán ovšem zcela nevyšel, jelikož do ilegality se rozhodl odejít pouze A. Mityska.¹⁶⁷ Skupina tří mužů se rozhodla využít úkrytu u L. Stehlíka v Cidlině. V období od konce května do 14. 6. 1951 se skupina pohybuje mezi úkrytem u L. Stehlíka a domem Aloise Roupce v Bolíkovcích. Především ze strany L. Stehlíka a faráře Drboly stoupá nedůvěra vůči Malému, jak kvůli jeho obtěžování Stehlíkovi dcery, tak kvůli jeho pokračujícím lžím a ústupu od skutečných odbojových aktivit. Protokoly z výslechů jednotlivých osob se také prolínají častými narážkami na Malého vysokou spotřebu alkoholu, která také mohla podryvat jeho postavení důvěryhodného odbojáře.¹⁶⁸

Ve skupině se debatovalo také o možném potrestání členů KSČ v obci Šebkovice, kteří hráli roli, ať už skutečně nebo údajně, v plánu na zatčení A. Plichty st.¹⁶⁹ Tyto debaty využila prokuratura v procesu s přeživšími členy skupiny, když vraždy v babické školy prezentovala jako předeheru k velké akci, při níž mělo o život přijít více než deset členů

¹⁶³ Tamtéž, s. 96

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 101

¹⁶⁵ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7., s. 102

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 104

¹⁶⁷ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 109

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 112

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 115

KSČ.¹⁷⁰ Samotní obvinění přitom toto odmítali, ovšem při soudním procesu na jejich tvrzení nebyl brán zřetel.¹⁷¹ Vzhledem k průběhu předchozích akcí Malého, a i průběhu vražd v babické škole, které byly provázeny řadou strategických pochybení, vyvstávají nutně otázky o vážnosti těchto úvah. L. Malý by zřejmě nebyl schopen naplánování takto rozsáhlé akce, a to i s ohledem na zvýšenou aktivitu bezpečnostních sborů po akcích v Heralticích. I tyto, zřejmě spíše pouze teoretické, úvahy byly ovšem využity k vyobrazení skupiny kolem L. Malého jako organizované skupiny pod vlivem CIC.

L. Malý se během pobytu u L. Stehlíka 14. 6. 1951 pravděpodobně spontánně rozhodl provést akci v obci Cidlina. A. Mityška mu to dle jeho slov spolu s A. Plichtou st. rozmlouvali, a to především kvůli krytí L. Stehlíka, který v Cidlině bydlel.¹⁷² Tento odpor k provedení akcí v Cidlině je zcela logický, protože se daly očekávat domovní prohlídky, což by skupinu připravilo o úkryt u L. Stehlíka a vytvořilo potenciální riziko prozrazení skupiny během výslechů. L. Malý přesto na provedení akcí v Cidlině trval. Skupina se po naléhání L. Malého nakonec podvolila a provedla přepadení místních funkcionářů, přičemž pravděpodobně A. Mityška jednoho z nich postřelil. L. Malý se i jako v minulých případech uchýlil také ke krádeži osobních věcí přepadených včetně peněz a gramofonu.¹⁷³

Po akcích v Cidlině došlo k dalšímu zatýkání, zatčení byli spolu s dalšími také L. Brabenec a farář V. Drbola.¹⁷⁴ Tlak na skupinu tedy vzrostl, jelikož byli zatýkáni lidé z jejího bezprostředního okolí. To vedlo skupinu k vytvoření úkrytu v poli vlastněném K. Vodičkou. Úkryt byl dírou v zemi, překrytou prkny a na vrch byl navezen hnůj. Úkryt ovšem nebyl využitelný jako dlouhodobý úkryt, mimo jiné kvůli vysoké teplotě během letních dnů. Skupině se také kvůli zvýšené aktivitě SNB omezila možnost úkrytu u sedláků, u kterých mohlo docházet k domovním prohlídkám.¹⁷⁵ Skupina se ukrývala také

¹⁷⁰ RÁZEK, Adolf. StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. dokument č. 19, s. 150

¹⁷¹ OPAVSKÝ, Jaroslav, ed. Babice. Praha: Svoboda, 1951. s. 47

¹⁷² STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 118

¹⁷³ RÁZEK, Adolf. StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. Dokument č. 27, s. 188

¹⁷⁴ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 123

¹⁷⁵ Tamtéž

u kněze Františka Pařila, kde ovšem nezískala dlouhodobý úkryt, mimo jiné také pro strach F. Pařila z nevypočítavého chování L. Malého.¹⁷⁶

Z pohledu odbojové činnosti neměla akce v Cidlině v podstatě žádného významu. Očekávaný cíl odbojových skupin v podobě získání zbraní nebo jiných zásob pro vedení odbojových činností zde úplně chyběl. ČSR tedy nebyla způsobena v podstatě žádná škoda. Nedošlo ani k narušení kontroly státu nad částí území, nebyly zabaveny žádné důležité dokumenty a nedošlo ani k poškození infrastruktury. Chování L. Malého značně narušuje pozdější tvrzení komunistického režimu o řízení L. Malého ze strany CIC. CIC už měla negativní zkušenost s L. Malým z jeho předchozí činnosti pro ni, navíc způsob vedení skupiny L. Malým nehovoří o jakémkoliv vůli L. Malého dosáhnout skutečných odbojových cílů.

Jednou z mála akcí, která mohla splnit jeden ze standardních cílů odbojových skupin, bylo zapálení stohu v Mikulovicích. Tento čin provedl L. Malý spolu s A. Mityskou a A. Plichtou st. dne 24. 6. 1951, přičemž v Mikulovické stodole byla uskladněna značná část zásob slámy třebíčského JZD.¹⁷⁷ Tento zásah tedy svými, byť lokálními, dopady nebyl nevýznamný. Samotným vraždám v babické škole předcházela už jenom jedna akce, která nebyla zdařená. Dle A. Mitysky si chtěla skupina opatřit zdroj potravin, přičemž se dohodli na krádeži prasete tajemníka KSČ Jaroslava Krůly v obci Horní Újezd. Akce byla značně zmatená, ale dle výpovědi A. Mitysky se A. Plichta st. snažil prase zastřelit, což se mu nedařilo. Následně měl zaznít výstřel z cizí pušky, na který muži reagovali útekem.¹⁷⁸

4.3 Vraždy v babické škole

Pro přehlednost situace je při popisu vražd v Babicích vhodné začít popisem situace v rodině Plichtových na konci června 1951. A. Plichta st. přesvědčil svou manželku Ludmilu, aby opustila rodinný statek a přesunula se do úkrytu vybudovaného v polích. Sám se s dcerou kvůli zdravotním problémům uchýlil do úkrytu u L. Stehlíka. Dva Plichtovi synové se přidali ke skupině L. Malého, která se schovávala u Aloise Roupce v Bolíkovcích. Večer 2. 7. 1951 se skupina nyní složená z Malého, Mitysky a dvou

¹⁷⁶ RÁZEK, Adolf. StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. dokument č. 27, s. 188

¹⁷⁷ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 129

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 132

Plichtových synů rozhodla pro akci v babické školy, jejímž cílem mělo být zjištění, kdo udal V. Drbolu.¹⁷⁹

4.3.1 Oběti vražd

Babický MNV sídlil v budově školy, která blízce sousedila s budovou fary spravované V. Drbolou. 2. 7. 1951 zasedal MNV za účasti svých čtyř členů Tomáše Kuchtíka, Josefa Roupce, Bohumíra Netoličky a Františka Bláhy. Každý z těchto mužů byl členem KSČ.¹⁸⁰ Toto ovšem nelze bez dalšího interpretovat tak, že by se jednalo o fanatické komunisty, kteří by se přímo podíleli na teroru komunistického režimu. J. Roupec a T. Kuchtík byli členy Československé sociálně demokratické strany dělnické a do KSČ vstoupili až po jejím sloučení s KSČ.¹⁸¹ Pohřební obřad J. Roupce dokonce vedl kněz Jan Podveský, později odsouzeným k trestu odnětí svobody v délce třinácti let.¹⁸² Přesto komunistická propaganda prezentovala J. Roupce jako člověka, jehož život byl zásadně vázán na činnost v KSČ.¹⁸³ Obdobně je v propagandistické knize *Babice* prezentován T. Kuchtík. Jeho činnost učitele v babické škole se dle této knihy měla soustředit především na výchovu k lásce k sovětskému svazu a k nadšení pro práci v továrnách a dolech.¹⁸⁴ Rámování těchto mužů jako hrdinů bojujících za dosažení socialismu za každou cenu, jak ho prováděla komunistická propaganda, je tedy značně problematické a zásadně zjednodušuje komplikované vztahy v regionu okolí Moravských Budějovic, kde se do značné míry mísila činnost KSČ s tradičním vlivem katolické církve. Toto zjednodušení bylo následně zneužíváno k vykreslení babických vražd jako sporu „my a oni“, který nepřipouštěl složitost skutečných mezilidských vztahů.

4.3.2 Střelba ve škole

Samotný průběh vražd není možné přesně popsat, jelikož jedinými přímými svědky jsou A. Mityška vyslýchaný StB a F. Bláha, který jako jediný z obětí střelbu ve škole přežil. Nepřímými svědky jsou manželka T. Kuchtíka, která ve škole s manželem bydlela a Stanislav Plichta, který hlídkoval před školou. Přesný popis průběhu vraždy a otázka, kdo

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 135

¹⁸⁰ RÁZEK, Adolf. StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. Dokument č. 18, s. 140

¹⁸¹ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 139

¹⁸² RÁZEK, Adolf. StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. s. 22

¹⁸³ OPAVSKÝ, Jaroslav, ed. *Babice*. Praha: Svoboda, 1951., s. 115

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 112

na koho vystřelil ovšem nejsou pro popis následného politického procesu ani k posouzení jeho dopadu nezbytné.

Skupina vedená L. Malým zahájila akci kolem půl jedenácté večer dne 2. 7. 1951. Do budovy školy vstoupil pouze A. Mityška s L. Malým. Bratři Plichtovy měli hlídkovat před školou.¹⁸⁵ V budově školy A. Mityška s L. Malým vtrhli do místnosti, kde zasedal MNV, přičemž se přítomných měli ptát kdo udal V. Drbolu, na což jim bylo sděleno že nikdo. Následovalo vyhnání přítomných na chodbu školy, kde byli rozestaveni na schody zády k L. Malému a A. Mityškově. Následoval dotaz L. Malého kdo je předsedou MNV, načež se přihlásil T. Kuchtík.¹⁸⁶ Potom došlo ke střelbě, přičemž ze svědeckých výpovědí není zjistitelné zda střílel pouze L. Malý, nebo se připojil i A. Mityška. Sám A. Mityška podal během výslechu dvě verze výpovědí, kdy v první měl střílet pouze L. Malý. Z balistického zkoumání zbraní a střel je ovšem možné vyvodit, že stříleli oba muži. Po několika výstřelech oba muži z babické školy utekli. Ze čtyř členů MNV přežil střelbu jenom F. Bláha, který byl pouze postřelen a podařilo se mu utéct mimo střelbu, přičemž se ani jeden ze střelců nezabýval tím, zda postřelení žijí.¹⁸⁷

Celá skupina včetně bratrů Plichtových se vydala zpět do Cidliny k L. Stehlíkovi, kde se s dcerou stále ukrýval A. Plichta st., kterému L. Malý sdělil, co se stalo a vyzval ho, aby se s nimi odešel ukrýt. A. Plichta st. odmítl odchod do dalšího úkrytu a L. Malého za vraždy v babické škole kritizoval. L. Malý se spolu s dalšími třemi členy skupiny vydal dál k A. Roupcovi do Bolíkovíc, který jim poradil, aby se ukryli v žitném poli nedaleko této vesnice.¹⁸⁸

4.3.3 Zatčení členů skupiny

A. Plichta st. byl zatčen 3. 7. 1951 v úkrytu v Cidlině u L. Stehlíka spolu s většinou rodiny Stehlíkovi. Právě A. Plichta st. při výslechu prozradí přibližné místo úkrytu skupiny L.

¹⁸⁵ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 140

¹⁸⁶ RÁZEK, Adolf. StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. Dokument č. 18, s. 142

¹⁸⁷ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 148

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 151

Malého v polích mezi Bolíkoviciemi a Čáslavicemi.¹⁸⁹ V tomto poli byla skupina při průzkumu letadlem skutečně ten samý den objevena.¹⁹⁰

Okamžitě po lokalizování skupiny byl proti ní zahájen zásah. Skupina byla obklíčena v poli příslušníky SNB.¹⁹¹ Samotný zásah v poli nelze rekonstruovat zcela přesně, jelikož jedinými přeživšími ze skupiny L. Malého byli A. Mityška a S. Plichta, který ovšem byl zasažen ranou z pistole do páteře a zřejmě ztratil vědomí. Ze zpráv o zásahu lze také vycházet, ovšem ne zcela věrohodně, když tyto mohou být ideologicky ovlivněny. Přesto lze brát za prokázané, že L. Malý a A. Plichta ml. byli usmrceni příslušníky SNB při střelbě, S. Plichta byl vážně zraněn v oblasti páteře a A. Mityška byl dle své výpovědi lehce zraněn střelbou.¹⁹² A. Mityška se následně vzdal SNB, S. Plichta byl nalezen v poli, zřejmě již nepohyblivý. Zpráva o průběhu akce kritizuje přílišnou horlivost příslušníků SNB nebo špatnou distribuci jídla mezi zasahující příslušníky.¹⁹³

Činnost skupiny kolem L. Malého tedy skončila zásahem SNB v poli u Bolíkovíc. Samotné ukončení činností skupiny ovšem nebylo koncem dějů spojených s vraždami v babické škole. Komunistický režim využil situace a v krátké době podnikl kroky vedoucí k rozvrácení společenských vztahů v okolí Moravských Budějovic a vyvolání nenávisti vůči samostatným zemědělcům, západním státům a katolické církvi.

4.4 Malý jako agent StB

Na okraj je vhodné také upozornit na možnou roli L. Malého jako agenta provokatéra ve službách StB. Tato teorie se totiž objevuje ve veřejném prostoru a věřila jí i řada pamětníků, přičemž tuto teorii zastává i Adolf Rázek.

Teorie se opírá mimo jiné o nejasné okolnosti, za kterých začal svou činnost L. Malý vyvíjet v okolí Moravských Budějovic. O jednání L. Malého v období po návratu do Československa do setkání s páterem Bulou bohužel není dostatek informací. Dosud se nepodařilo vysvětlit, kde Malý získal přístup k uniformě SNB, nebo k pistoli, kterou pravděpodobně nemohl získat při svých aktivitách v CIC, kde vykonával především

¹⁸⁹ RÁZEK, Adolf. StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. s. 8

¹⁹⁰ Tamtéž

¹⁹¹ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 156

¹⁹² Tamtéž, s. 157

¹⁹³ Archiv bezpečnostních složek, Archivní fondy centrálních útvarů unitárního MV a MV ČSR, sign. H 1-4 i.j. 132, Kuchtík Tomáš, Roupec Josef, Netolička Bohumil z Babic, zastřelení teroristy - zpráva o průběhu akce v prostoru obce Babice při zadržení pachatelů.

administrativní činnosti. Někteří autoři (především A. Rázek) na tomto staví teorii o řízení Malého ze strany StB. Teorie A. Rázka ovšem považuje autor za spíše nepodložené. A. Rázek vychází z nepřímých indicií a do jisté míry staví na svém osobním přesvědčení. Např. když A. Rázek popisuje obsah výslechového protokolu J. Buly, uvádí, že pokud se o nějaké osobě nebo skutečnosti výslechový protokol nezmiňuje, je to na základě jeho zkušeností s výslechy StB jedině z důvodu řízení takové osoby ze strany StB. Pro toto tvrzení ovšem neexistuje důkaz. A. Rázek tedy dochází k závěru o řízení L. Malého StB na základě své singulární zkušenosti, nikoliv na základě konkrétních důkazů, jakými by byly třeba rozkazy L. Malému nebo dokumenty dosvědčující vyplácení odměn L. Malému. Obdobně nepřímým důkazem je skutečnost, že po výslechu V. Drboly, ve kterém se zmínil o roli L. Stehlíka a B. Dvořáka, došlo k zatčení těchto mužů se značným zpožděním, a to až po babických vraždách. Samotné zdržení v provedení zatčení ovšem nemůže být jednoznačným důkazem o zapojení StB do řízení Malého.

Zapojení StB do řízení L. Malého zpochybňuje i M. Stehlík, když uvádí, že pro toto zapojení neexistují relevantní důkazy. Dále rozvádí, že na straně bezpečnostních složek vznikaly prodlevy v zatýkání některých osob, o jejichž identitě a zapojení do skupiny kolem L. Malého bezpečnostní složky věděly.¹⁹⁴

Závěru, že řízení Malého ze strany StB nebylo, a zřejmě nikdy nebude postaveno, najiště, nasvědčuje ostatně i odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 2. 4. 1996, kterým byli rehabilitováni A. Plichta, A. Mityška, V. Drbola a A. Roupec. V rozsudku Nejvyšší soud uvádí, že pochybením Státního soudu je mimo jiné to, že nedbal na posouzení vlivu Malého, ačkoliv nemohla být vyloučena jeho spolupráce s StB ani jeho role v CIC.¹⁹⁵

Ačkoliv se tedy dá uzavřít, že komunistický režim využil babické vraždy propagandisticky velmi silně a byly zároveň zástěrkou pro vystupňování nátlaku na církev, nelze z žádných dostupných podkladů dojít k závěru, že by L. Malý byl řízen StB nebo že by StB záměrně nechala skupinu kolem Malého působit a čekala na správný čas k úderu. Proti řízení L. Malého ze strany StB hovoří také naprosto iracionální chování L. Malého, který se pouští do ozbrojené loupeže prasete, aby následně vedl skupinu k vraždě několika mužů. L. Malý byl také zřejmě během jeho působení v okolí Babic

¹⁹⁴ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 103

¹⁹⁵ RÁZEK, Adolf. *StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. dokument č. 49, s. 253

velmi často opilý, když většina výpovědí těch, kteří mu poskytli úkryt, zmiňuje jeho opilství nebo dožadování se alkoholu, a to i v podobě ředěného lihu. Ani toto proto nehovoří ve prospěch teorie o jeho roli člena nebo spolupracovníka StB, ale spíše nasvědčuje závěru, který zastává i M. Stehlík, o jeho psychickém vyšinutí a atmosféře doby, která i takto výstřední osobě umožnila manipulovat řadou často životně zkušených lidí.

5 Navazující soudní procesy

Soudní procesy po vraždách v babické škole byly rozděleny na dvě samostatná trestní řízení. V první skupině měli být souzeni samotní členové skupiny L. Malého a osoby, které jim přímo pomáhaly a poskytovaly úkryt. Druhá skupina sedmnácti trestně stíhaných osob byla složena především z kněze J. Buly a B. Krátkého, zaměstnance státních železnic, který Malému poskytl zbraň.

5.1 Soudní proces s členy skupiny

5.1.1 Příprava

Do prvního procesu mělo být zařazeno celkem 16 mužů, mezi něž patřili především A. Mityška, S. Plichta a D. Němec jako přímí členové skupiny L. Malého. Souzen měl být také J. Bula a V. Drbola a většina osob, u nichž se skupina ukrývala. Žaloba státního prokurátora je datována již ke dni 9. 7. 1951.¹⁹⁶ Od zatčení členů skupiny a zásahu v bolíkovickém poli tedy do podání žaloby uplynulo pouhých 6 dní. Takto krátký časový okamžik potřebný k přípravě žaloby spíše nevyplývá z kvalitně a rychle odvedené práce prokuratury, ale především z faktu, že proces a jeho výsledek byl připraven politicky, nikoliv orgány činnými v trestním řízení. Během výslechů bylo využíváno do značné míry také násilí. A. Roupec v 60. letech uváděl, že byl bit do bezvědomí a protokol o výslechu podepsal ve stavu, kdy nebyl schopen vnímat předčítaný protokol.¹⁹⁷

Žaloba s návrhem rozsudků smrti byla státní prokuraturou poskytnuta politickému sekretariátu KSČ k zasedání dne 10. 7. 1951. Vedení KSČ v zápise z tohoto zasedání výslovně schvaluje sedm trestů smrti a nařizuje konfiskace majetku odsouzených spolu s vystěhováním jejich rodin. Zároveň dojde k vyloučení trestního řízení vedeného proti

¹⁹⁶ Archiv bezpečnostních složek, Archivní fondy centrálních útvarů unitárního MV a MV ČSR, sign. 310-68-12, Akce „Babice“ – žaloba; zpráva o průběhu přelíčení s teroristickou skupinou Malý a spol.; ohlas procesu

¹⁹⁷ RÁZEK, Adolf. StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. dokument č. 49, s. 256

J. Bulovi do zvláštního řízení a státní prokuratuře je nařízeno navržení trestu smrti.¹⁹⁸ Samotné hlavní líčení bylo zahájeno již 12. 7. 1951 v Jihlavě, kde věc projednávala brněnská pobočka Státního soudu.¹⁹⁹ Vedení KSČ tedy již v podstatě rozhodlo o vině a trestu obviněných. I ve světle perzekucí soudců, kteří se nepodvolili politickým tlakům (srov. čl. 2.2.2 této práce) lze pochybovat o tom, že mohla být v rámci babických procesů dodržena zásada nestrannosti soudce zakotvená v ust. § 143 Ústavy 9. května.

Všichni členové skupiny byli obviněni z trestného činu podle § 78 odst. 2 písm. a) Trestního zákona 1950. Dále byli jednotliví členové skupiny obviněni z trestných činů sabotáže, návodu k vraždě a loupeže. A. Mityška byl obviněn z vraždy a pokusu o vraždu členů KSČ v babické škole. D. Němec byl obviněn z pokusu o vraždu K. Kováře, ke které mělo dojít při akci v Heralticích.²⁰⁰

5.1.2 Soudní procesy

Od července 1951 do roku 1952 byla vedena další trestní řízení ve spojitosti s babickým případem (v roce 1953 byl ještě odsouzen S. Plichta, tehdy ochrnutý po zatýkání v bolíkovickém poli). Celkový počet odsouzených osob dosahoval 100 osob, z toho 10 osob bylo odsouzeno k trestu smrti.²⁰¹ Vzhledem k rozsahu represí se proto tato práce soustředí především na dva hlavní procesy vedené proti dvěma skupinám obviněných, kdy první skupina byla zastoupena především A. Mityškou a A. Plichtou st. a dále proti skupině reprezentované především knězem J. Bulou.

Hlavní soudní proces přímo se členy skupiny L. Malého a jejími blízkými spolupracovníky byl veden před Státním soudem v souladu s § 13 a 20 Trestního řádu 1950. Předsedou senátu byl Vojtěch Rudý, příznivec KSČ a doktor práv. Soudcem Státního soudu se stal na vlastní žádost, před II. světovou válkou byl advokátem na území Podkarpatské Rusi.²⁰² Senát tvořili další dva soudci z povolání a dva soudci z lidu.²⁰³

¹⁹⁸ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 172

¹⁹⁹ Archiv bezpečnostních složek, Archivní fondy centrálních útvarů unitárního MV a MV ČSR, sign. 310-68-12, Akce „Babice“ – žaloba; zpráva o průběhu přelíčení s teroristickou skupinou Malý a spol.; ohlas procesu, žaloba

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ RÁZEK, Adolf. StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. s. 25

²⁰² STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 177

²⁰³ RÁZEK, Adolf. StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. dokument č. 20, s. 154

Celé soudní řízení bylo koncipováno jako politické ve smyslu výše uvedeného jednání politického sekretariátu KSČ. Tomu odpovídá také příprava samotného hlavního líčení prokuraturou. Státní prokuratura připravila organizační plán hlavního líčení ve věci. Značná část tohoto plánu se týká čistě organizačních otázek ubytování členů Státního soudu v Jihlavě, stravování a zajištění bezpečnosti.²⁰⁴ Toto by mohlo být považováno za přijatelnou součást organizace společností sledovaného trestního řízení. Nepřijatelným a zjevným důkazem nestandardního vedení soudního řízení bylo ovšem přesné určení časového harmonogramu hlavního líčení obsažené v organizačním plánu. Organizační plán počítal s přesným určením časového rozpětí pro jednotlivé úkony v rámci hlavního líčení. Předem tedy bylo známo, kdy proběhne výslech obviněných, kdy budou závěrečné řeči a v jaký den a hodinu bude vynesena rozsudek.²⁰⁵

Naplánování časového harmonogramu hlavního líčení a jeho, alespoň rámcové, dodržování je v rozporu s ust. § 144 odst. 1 Ústavy 9. května, které jednoznačně stanoví, že soudní řízení je ústní a veřejné. Této zásadě nemohlo být dostáno, když byla dopředu stanovena časová dotace pro jednotlivé procesní úkony. Soudní senát tedy zřejmě neměl možnost předvolat další svědky nebo vyslýchat svědky nad rámec této časové dotace. Stejně tak byla krácena práva obviněných na obhajobu, jelikož ji mohli realizovat pouze v časovém rámci určeném státní prokuraturou a nikoliv soudem.

Z průběhu řízení se dochovala část obsahu soudního spisu, četné zprávy o procesu pro účely StB a KSČ a další podpůrné prameny. Je nezbytné brát v potaz, že všechny tyto prameny jsou odrazem doby ve které vznikly. Jako takové jsou značně ideologicky zabarvené a nemusí vždy odpovídat skutečnosti. Je tedy vhodné vycházet také z pozdějších zdrojů. Vhodným pramenem je i rozsudek Nejvyššího soudu při projednání stížnosti pro porušení zákona podle § 266 odst.1 trestního řádu a § 30 odst. 2 Zákona o soudní rehabilitaci ze dne 18. 7. 1996 ve věci se sp. zn. 1 Tzn 040/95.

V průběhu celého řízení nelze mluvit o dodržování procesních práv. Dobře o tom vypovídá jak výše zmíněná organizace procesu vedením KSČ, tak pouze formální uplatňování práva na obhajobu. Zpráva o průběhu procesu zpracovaná pro účely StB

²⁰⁴ Archiv bezpečnostních složek, Archivní fondy centrálních útvarů unitárního MV a MV ČSR, sign. 310-68-12, Akce „Babice“ – žaloba; zpráva o průběhu přelíčení s teroristickou skupinou Malý a spol.; ohlas procesu. Zpráva o ohlasu procesu

²⁰⁵ RÁZEK, Adolf. StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. dokument č. 20, s. 156

výslovně zmiňuje, že obhájci obviněných se v průběhu procesu soustředili pouze na přiznání určitých polehčujících okolností.²⁰⁶ Nejvyšší soud ve zmíněném rozsudku obdobně uvedl, že z obsahu spisu není zřejmé, jak a kdy byli obviněným ustanoveni obhájci ani zda obvinění s obhájci jednali. Právo na obhajobu zakotvené v § 144 odst. 4 Ústavy 9. května tedy bylo v rámci popisovaného procesu zajištěno nanejvýše formálně, ale materiální smysl tohoto ustanovení nebyl naplněn.

Nejvyšší soud dále vytknul Státnímu soudu při řízení o stížnosti pro porušení zákona i další zásadní vady, spočívající především v nedostatečném zjištění skutkového stavu, když dle Nejvyššího soudu nebyly provedeny dostatečné důkazy k prokázání toho, kdo v babické škole usmrtil členy KSČ. Z rozsudku Státního soudu není podle Nejvyššího soudu ani zřejmé, jakým konkrétním jednáním se A. Plichta ml. a A. Roupec měli dopustit trestného činu pomoci k vraždě.

Nejvyšší soud shledal v rozhodnutí Státního soudu o žalobě a v následném rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu o dovolání zásadní vady. Tyto vady měly dle Nejvyššího soudu za důsledek porušení tehdy účinných zákonů a vydání nespravedlivého rozhodnutí ve věci, které Nejvyšší soud v důsledku rezignace na správný procesní postup následně nenapravit. Státní soud i bývalý Nejvyšší soud tedy porušily i tehdy účinné právní předpisy, které přitom ani samy o sobě nezajišťovaly právo na spravedlivý proces, tak jak jej dnes chápeme v souladu s čl. 6 Evropské úmluvy o lidských právech (k tomu blíže v čl. 2.2.3 této práce).

Vliv na vady řízení zřejmě mimo politické tlaky měla také sama rychlost soudního řízení. Hlavní líčení bylo zahájeno 12. 7. 1951. Provedení důkazů proběhlo velmi rychle a soud se již 14. 7. 1951 uchýlil k vyhlášení rozsudku.²⁰⁷

O vyloučení kněze J. Buly a dalších obviněných do zvláštního procesu bylo rozhodnuto vedením KSČ již před zahájením prvního procesu (srov. čl. 5.1.1 této práce). O vedení dalšího procesu bylo rozhodnuto po zhodnocení prvního procesu na zasedání

²⁰⁶ Archiv bezpečnostních složek, Archivní fondy centrálních útvarů unitárního MV a MV ČSR, sign. 310-68-12, Akce „Babice“ – žaloba; zpráva o průběhu přelíčení s teroristickou skupinou Malý a spol.; ohlas procesu. Zpráva o ohlasu procesu

²⁰⁷ Tamtéž

bezpečnostní pětky krajského výboru KSČ v Jihlavě dne 19. 7. 1951. Termín procesu byl stanoven na období po žních stejného roku.²⁰⁸

J. Bula se znal s L. Malým z dob společného studia na gymnáziu v Moravských Budějovicích. V době působení L. Malého v okolí Babic se znovu setkali, když ho L. Malý navštívil dne 25. 2. 1951, přičemž ho požádal, zda u něj může přespat. K tomu J. Bula svolil. J. Bula se s Malým viděl naposledy 28. 4. 1951.²⁰⁹ J. Bula L. Malému podle dostupných pramenů neposkytl žádnou zbraň a nepomáhal mu s výběrem cílů ani s naplánováním akcí.

V trestním řízení s J. Bulou a dalšími 16 obviněnými docházelo ke stejným vadám jako v řízení s A. Mityskou a dalšími obviněnými. Celé hlavní líčení se řídilo přesně daným časovým harmonogramem a obvinění byli charakterizováni jako nepřátelé společnosti. Ve zprávě o průběhu hlavního líčení v této trestní věci zpracované prokurátorem Dr. Handlem je dokonce výslovně uvedeno, že obhájci obviněných se během hlavního líčení nesnažili zjišťovat polehčující okolnosti ve prospěch svých klientů. Ze stejné zprávy také vyplývá, že prokurátor projednával přípravu věci jak s StB (jednalo se o policejní orgán, což nelze označit za nestandardní jednání), tak s okresním výborem KSČ²¹⁰, tedy s orgánem politické strany, který neměl v trestním řízení ani podle tehdejší zákonné úpravy hrát žádnou roli.

5.1.3 Tresty

Státní soud rozhodl tak, jak navrhl státní prokurátor v žalobě.²¹¹ Trest smrti byl uložen sedmi obviněným. Mezi ně patřili A. Mityška, A. Plichta st., D. Němec, F. Kopuleťý, A. Škrdla, V. Drbola a F. Pařil.²¹² Jednalo se tedy o přímé účastníky skupiny L. Malého a osoby, které jejím členům poskytovaly úkryt. A. Roupec s K. Němcem byli odsouzeni k doživotnímu trestu odnětí svobody. Zbylí obvinění byli odsouzeni k trestům odnětí svobody přesahující 20 let. Všichni obvinění byli také odsouzeni k propadnutí jmění.²¹³ Trest propadnutí jmění byl důležitý především pro záměr KSČ vytlačit třídu tzv. kulaků

²⁰⁸ RÁZEK, Adolf. *StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. Dokument č. 24. s. 180

²⁰⁹ Tamtéž, s. 18

²¹⁰ Tamtéž, Dokument č. 31. s. 200

²¹¹ Tamtéž, Dokument č. 49, s. 252

²¹² Archiv bezpečnostních složek, Archivní fondy centrálních útvarů unitárního MV a MV ČSR, sign. 310-68-12, Akce „Babice“ – žaloba; zpráva o průběhu přelíčení s teroristickou skupinou Malý a spol.; ohlas procesu. Zpráva o ohlasu procesu

²¹³ Tamtéž

ze společenského života, když po propadnutí jmění neměli možnost pokračovat ve své podnikatelské činnosti, s čímž se pojil i úpadek jejich společenského vlivu.

Rodinní příslušníci A. Mitysky, S. Plichty, D. Němce, V. Drboly, F. Pařila, F. Kopuletěho a A. Škrdly podali žádost o milost k prezidentovi republiky K. Gottwaldovi, kterou jim mohl udělit v souladu s ust. § 74 odst. 1 bodu 11. Ústavy 9. května, respektive podle ust. § 205 odst. 4 Trestního řádu 1950. K. Gottwald tohoto práva, v souladu se zamítavým stanoviskem Ministerstva spravedlnosti k žádostem o milost, nevyužil.²¹⁴

Část obviněných využila také práva na odvolání k Nejvyššímu soudu. Nejvyšší soud však všechna odvolání zamítl rozhodnutím ze dne 2. srpna 1951, aniž by se odvoláními blíže zabýval.²¹⁵

Všichni muži odsouzení na smrt byli popraveni smrtí oběšením dne 3. 8. 1951 v jihlavské věznici. Jediný z odsouzených k absolutnímu trestu, který nebyl tohoto dne popraven byl S. Plichta. S. Plichta byl popraven až dne 10. 2. 1953 v Praze vzhledem k následkům střelných zranění, po kterých byl ochrnutý. Urny popravených byly uloženy ve sklepě krematoria a příbuzným byly vydávány až v období tzv. pražského jara.²¹⁶ Na tomto místě je vhodné zdůraznit, že výkon trestu smrti u většiny odsouzených proběhl pouhý měsíc po zatčení členů skupiny L. Malého v bolševickém poli. Jedná se o dobu velmi krátkou, která je nestandardní i v porovnání s ostatními politickými procesy, kdy od zatčení do popravy nebo odsouzení uběhlo značně delší časové období, např. v případě politického procesu s Miladou Horákovou uběhl od zatčení do popravy téměř rok, více než rok potom trval také proces s Rudolfem Slánským.²¹⁷

5.1.4 Represe vůči rodinám

Represe se týkala i rodin odsouzených a byla prováděna v rámci širšího záměru o narušení společenských vazeb v regionu okolí Třebíče. Jednou z forem represe vůči rodinám odsouzených byl trest propadnutí jmění, který se sice týkal především odsouzených mužů, ale to za situace, kdy z historických důvodů byla většina majetku vlastněna muži. I v případě, kdy trestním rozsudkem výslovně nebyl trestem propadnutí jmění dotčen majetek manželky, docházelo k nucenému vysídlování manželek a potomků a zabavování

²¹⁴ RÁZEK, Adolf. *StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. Dokument č. 27, s. 192*

²¹⁵ Tamtéž, Dokument č. 27, s. 192

²¹⁶ Tamtéž, Dokument č. 30, s. 197

²¹⁷ SLUŠNÝ, Jaromír. *Procesy. Praha: XYZ, 2021. s. 282*

majetku. Vysídlení bylo prováděno převážně mimo zákon a týkalo se osob, které nebyly odsouzeny za jakýkoliv trestný čin. Tím docházelo ke zjevnému porušování zákona, když rodinní příslušníci byli trestáni za trestný čin, jehož výsledek sami nezavinili, tedy v rozporu s § 2 Trestního zákona 1950, který jako jeden ze znaků trestného činu uvádí právě zavinění výsledku trestného činu.

Tento postup byl také v rozporu ustanovením § 35 Ústavy 9. května, který jednoznačně stanovuje, že tresty je možné uložit výhradně na základě zákona. Jednalo se o jednoznačný zásah do lidských práv zaručených všem občanům ČSR § 7 Ústavy 9. května, který zakotvoval svobodu pobytu, kterou šlo omezit pouze ve veřejném zájmu a na základě zákona. Rodiny odsouzených tedy v podstatě neměly možnost bránit se proti rozhodnutí o vysídlení, když toto rozhodnutí nebylo vydáno soudem a v podstatě vůči němu neexistoval opravný prostředek. Vysídlení také prováděla SNB, vysídlení tedy neměli ani možnost obrátit se na policejní orgán, který by ve standardním demokratickém státě měl poskytovat ochranu proti nezákonným zásahům do lidských práv.

Vysídlení postihlo většinu z rodin odsouzených. Rodiny Stehlíkových, Plichtů, Němcových a Mikysků byly přesídleny na státní statek v obci Ploskovice, a to krátce po vynesení rozsudků. Ze záznamu ředitelství statku Ploskovice je patrné, že 27. 5. 1952 došlo na základě rozhodnutí členů ÚV KSČ a ministerstva zemědělství k dalšímu přestěhování těchto rodin.²¹⁸ K rozhodování o přestěhování tedy docházelo značně libovolně a mimo zákon.

Rozsudky ve věci babického případu mají vliv na životy rodin zúčastněných i více než 50 let po jejich vynesení. Je to patrné např. z rozsudku Nejvyššího soudu ve věci se sp. zn. 28 Cdo 986/2004, kdy se syn jednoho z členů skupiny (pravděpodobně se jednalo o syna K. Němce) domáhal navrácení nemovitosti, která propadla státu v rámci trestu uloženého rozsudkem ve věci Babice. Je vhodné upozornit, že potomek jednoho z členů skupiny nebyl u soudů nižšího stupně úspěšný a se svým nárokem uspěl až v rámci dovolání.

5.1.5 Presentace veřejnosti

Proces Babice měl být využit k propagandistickým účelům. Informování veřejnosti o procesu mělo za cíl vytvořit atmosféru ohrožení ze strany USA a podnítit nenávisť ke

²¹⁸ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 197

statkářům.²¹⁹ Jedním z terčů měli být i kněží v regionu. Toto vyplývá ze zápisu ze schůze bezpečnostní pětky ze dne 19. 7. 1951 na které byl hodnocen proces vedený Státním soudem s A. Mityskou, A. Plichtou st., D. Němcem a dalšími. Přítomní se mimo jiné usnesli na důležitosti využití procesu pro politické účely. Jako kladný byl na schůzi hodnocen odstrašující dopad procesu na věřící. Na schůzi byl projednán také průběh procesu z hlediska působení na veřejnost. Přítomní kritizují nedostatečnou připravenost soudního senátu, který neznal skutkový děj ve vztahu ke konkrétním obviněným.²²⁰ I z toho je patrné, že pro KSČ byl zásadní bezchybný průběh hlavního líčení. Proces měl v první řadě sloužit k ovlivnění veřejného mínění, proto nebylo přípustné, aby během hlavního líčení vyšly najevo pochybnosti o vinně obviněných. Na schůzi se proto hodnotilo i to, zda proces nepůsobil jako zinscenovaný a počet osob, které tento proces jako veřejnost sledovali.²²¹

Útoky na církve byly prováděny i články zveřejněnými v Rudém právu ve dnech 13. 7. až 29. 7. 1951, kdy z nadpisů těchto článků a jejich obsahu je patrná snaha o očernění církve a spojení církve s babickými vraždami.²²² Například v článku „*Babický farář Drbola*“ ze dne 18. 7. 1951 vydaném v Rudém právu autorka útočí na faráře Drbolu, který je vykreslován v článku až na hraně karikatury. Článek staví faráře Drbolu do aktivní role podporovatele L. Malého a jeho skupiny. Článek zároveň V. Drbolu označuje jako osobu, která se snažila tuto skupinu k akci v babické škole přesvědčit.²²³ Tato tvrzení se značně rozcházejí se skutečností, když motivací k akcím v babické škole bylo zřejmě právě samotné zatčení V. Drboly, jak je popsáno výše. Nejvyšší soud České republiky proto v rozsudku ze dne 2. dubna 1996 ve věci se sp. zn. 1 Tzn 040/95 uzavřel, že tato teze převzatá i Státním soudem během babického procesu nebyla prokázána a skutková zjištění provedená Státním soudem nebyla k odsouzení obviněných dostačující. V. Drbola byl zatčen 17. 6. 1951, ale k vraždám v babické škole došlo až 2. 7. 1951, přičemž předtím nic nenasvědčovalo tomu, že má L. Malý nebo někdo jiný ze skupiny v úmyslu napadnout

²¹⁹ RÁZEK, Adolf. *StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. s. 191*

²²⁰ Tamtéž. Dokument č. 24 s. 179

²²¹ Tamtéž

²²² STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 187*

²²³ RÁZEK, Adolf. *StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. Dokument č. 22. s. 163*

členy KSČ v Babicích. Ačkoliv V. Drbola tedy skutečně L. Malému pomáhal, o jeho návodu k akci v babické školy důvěryhodné důkazy neexistují.

Zdůrazňovalo se také postavení části odsouzených (především A. Plichty st.) jako údajných kulaků, tedy vesnických boháčů. V obžalobě bylo uvedeno, že odsouzení byli motivováni především snahou obohatit se a byl velmi zdůrazňován jejich údajně rozsáhlý majetek, který dle státního prokurátora získali bez námahy a na úkor ostatních.²²⁴

Do propagačních aktivit kolem dění v Babicích byly zapojeny i dělnické rezoluce. Rezoluce byly zasílány především z podniků v okolí Babic a Jihlavského regionu. Rezoluce shodně apelují především na to, aby byl obviněným uložen trest smrti. Tyto rezoluce přitom byly zasílány na Státní soud před vyhlášením rozsudku.²²⁵ Jak je popsáno v úvodní části práce, zasílání rezolucí bylo KSČ aktivně podporováno. Nezakotvení zásady presumpce nevinny na ústavní či alespoň zákonné úrovni tedy mělo praktické dopady, když ve veřejnosti byl podněcován dojem o vině obviněných ještě před rozhodnutím soudu.

Po hlavním procesu byla již v roce 1951 vydána také propagandistická kniha nazvaná „Babice“. Zde byla věnována pozornost popisu jednotlivých členů skupiny L. Malého se snahou zvýraznit znaky, které je měly zařadit do stereotypně vytvořených společenských skupin. Kniha také výrazně akcentuje údajný vliv amerických tajných služeb.

Poněkud paradoxně může působit snaha KSČ omezit informování o výkonu rozsudků trestu smrti, když toto bylo provedeno pouze krátkou zprávou ČTK ze dne 4. 8. 1951 o tom, že rozsudky byly vykonány, a to dokonce bez uvedení jmen popravených.²²⁶

Komunistický režim využíval propagandisticky babického případu i v následujících letech. Zmínit lze např. knihu „*Vlčí komando*“ od Oty Holuba z roku 1981, která dle anotace popisuje případy terorismu v 50. letech 20. století. Kniha přebírá propagandistický výklad dějů okolo skupiny L. Malého.

Známějším obrazem babických událostí je jednoznačně zpracování v seriálu „*30 případů majora Zemana*“, který se babickým událostem věnuje především v díle nazvaném „*Vrah se skrývá v poli*“ z roku 1975. Tvůrci seriálu přistoupili ke změně názvů míst a jmen

²²⁴ RÁZEK, Adolf. *StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. Dokument č. 49, s. 252

²²⁵ Tamtéž, Dokument č. 23, s. 166

²²⁶ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 187

zúčastněných osob, nicméně skutečnost, že se jedná o odkaz na babický případ, je ze seriálu zcela zřejmá. Seriál také některým z popravených (především kněžím) přiřkl kolaboraci s nacistickým režimem, ačkoliv se tato tvrzení nezakládala na pravdě. Obecně se tedy jedná o další zneužití životních příběhů osob dotčených perzekucí a snahu využít babický případ v období normalizace k zdůraznění oprávněnosti politických procesů 50. let 20. století.

KSČ se tedy snažila využít proces s členy skupiny k vyvolání nenávisti a strachu ve společnosti. Cílem bylo především narušení společenských vazeb v regionu, který byl založen na katolických tradicích a rolnickém způsobu života (k tomu blíže v části 3 této práce).

Ze zprávy o průběhu procesu²²⁷ a následného propagandistického využití v následujících letech (například kniha „*Vlčí komando*“, nebo televizní seriál „*30 případů majora Zemana*“) se dá dojít k závěru, že tento záměr byl úspěšný a babický případ sehrál svou roli v boji s domnělými nepřáteli KSČ, respektive ve snaze KSČ vzbudit atmosféru strachu a nenávisti vůči tvrzeným nepřítelům.

6 Rehabilitace

Ustanovení § 2 Zákona o soudní rehabilitaci se vztahovalo na část odsouzených v babických procesech, jelikož byli odsouzeni pro trestné činy podle Trestního zákona 1950, které jsou vyjmenované v odkazovaném ustanovení Zákona o soudní rehabilitaci. Soudy o nich tedy měli i bez návrhu rozhodnout tak, že všechna soudní rozhodnutí vydaná o těchto činech v období 25. února 1948 do 1. ledna 1990 se ruší. Zákon o soudní rehabilitaci v § 3 a násl. umožňoval také zahájení přezkumného řízení, v nichž mohlo být přezkoumáno odsuzující rozhodnutí za trestné činy neuvedené v § 2 Zákona o soudní rehabilitaci. Za vadné rozhodnutí Zákon o soudní rehabilitaci označuje především rozhodnutí vydaná v rozporu s tehdejšími zákony a na základě porušování procesních předpisů. K podání návrhu na zahájení přezkumného řízení byli oprávněni odsouzení, jejich příbuzní, další osoby blízké a prokurátor.

Aplikační obtíže mohlo způsobovat ustanovení § 2 odst. 2 Zákona o soudní rehabilitaci. Toto ustanovení ukládá soudům stanovit trest za trestný čin, kterého se nedotýká rehabilitace, a to v případě, kdy byl původně stanoven úhrnný nebo souhrnný trest. Stejně

²²⁷ Archiv bezpečnostních složek, Archivní fondy centrálních útvarů unitárního MV a MV ČSR, sign. 310-68-12, Akce „Babice“ – žaloba; zpráva o průběhu přelíčení s teroristickou skupinou Malý a spol.; ohlas procesu

ustanovení od uložení trestu umožňovalo i upustit, jak ovšem popisuje A. Rázek, v případě Babice byl stanoven tzv. zbytkový trest poměrně přísně. Ostatně problematice těchto trestů stanovených rehabilitačními soudy se věnoval i Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 2919/21 ze dne 1. 3. 2022, kdy se otázce rehabilitací a s ní spojenou problematikou tzv. zbytkových trestů věnoval komplexně a především optikou smyslu a účelu Zákona o soudní rehabilitaci. Ústavní soud v odkazovaném nálezu jasně uvádí, že cílem Zákona o soudní rehabilitaci je především náprava újmy způsobené komunistickým režimem v co možná největším rozsahu. Soudy tedy při aplikaci Zákona o soudní rehabilitaci mají postupovat tak, aby braly na zřetel, že trestní právo bylo zneužíváno tak, aby byli nepřátelé komunistického režimu vystaveni represím, a to i prostřednictvím zastírání skutečného důvodu trestního stíhání. V případě skutečného spáchání trestného činu mohlo být toto orgány činnými v trestním řízení zneužito tak, že byla zveličena společenská škodlivost takového jednání. Podle Ústavního soudu mají proto obecné soudy při stanovení zbytkového trestu posuzovat společenskou škodlivost konkrétního trestného činu a neposuzovat pouze typovou společenskou škodlivost, a to vše s ohledem na výše uvedený smysl a účel Zákona o soudní rehabilitaci.

K obtížím s rehabilitacemi lze ve vztahu k babickému případu krátce shrnout případ rehabilitace A. Mitysky (člena skupiny L. Malého, který se zúčastnil střelby v babické škole a byl později odsouzen k vykonanému trestu smrti). Krajský soud v Brně přezkoumal ze zákona rozsudek vydaný Státním soudem dne 14. 7. 1951 sp. zn. 1 Ts II 57/51 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 1951 sp. zn. To III 102/51, kterým byl rozsudek Státního soudu potvrzen. Krajský soud v Brně zrušil trestní stíhání A. Mitysky pro trestný čin velezrady, ale zároveň stanovil tzv. zbytkový trest odnětí svobody v délce 25 let za další trestné činy, mezi než patřila loupež a vražda.

Proti odkazovanému usnesení Krajského soudu v Brně byla podána stížnost podle § 2 odst. 3 věty Zákona o soudní rehabilitaci. Věc tedy projednal Nejvyšší soud České republiky a trest odnětí svobody uložil usnesením sp. zn. VI Torz 216/91 ze dne 29. 7. 1991 v délce 15 let.

Na základě stížnosti pro porušení zákona podané ministrem spravedlnosti věc projednal znovu Nejvyšší soud České republiky v roce 1996. Ministr spravedlnosti vytýkal vady rozsudku Státního soudu sp. zn. 1 Ts II 57/51 ze dne 14. 7. 1951, které měly spočívat především v nedostatečném zjištění skutečností rozhodných pro vydání odsuzujícího rozsudku a také v porušování procesních ustanovení, především v neposkytnutí poučení

obžalovaným a neinformování obžalovaných o obsahu jednání konaného bez přítomnosti obžalovaných v rozporu s Trestním řádem 1950. Ministr spravedlnosti taktéž dovedl podjatost soudce, jelikož ten v průběhu hlavního líčení několikrát vyjadřoval opovržení nad obviněnými.

Nejvyšší soud České republiky rozsudkem ze dne 2. 4. 1996, sp. zn. 1 Tzn 040/95 zrušil odsuzující rozsudek Státního soudu a všechna na tento rozsudek navazující soudní rozhodnutí pro porušení zákona a zároveň věc vrátil státnímu zástupci k novému projednání. Věc byla následně postoupena ÚDV k došetření. Tento úřad v roce 1997 zastavil trestní stíhání vedené proti A. Mikyskovi, A. Plichtovi st., V. Drbolovi a dalším. Následně ÚDV zahájil trestní stíhání proti dvěma soudcům u bývalého Státního soudu. Vůči jednomu z těchto soudců bylo trestní stíhání zastaveno pro jeho špatný zdravotní stav. Trestní stíhání s JUDr. Vítkem bylo zastaveno v roce 2001 pro smrt JUDr. Vítka.²²⁸

A. Mikyska se tedy dočkal konečné rehabilitace více než 40 let po své smrti, tedy v situaci, kdy rehabilitace měla již spíše symbolický efekt. Naopak se nezdařilo potrestání osob, které organizovaly soudní procesy zatížené mnoha procesními vadami, v jejichž důsledku přišla o život řada lidí. Hlavním viníkem této skutečnosti je běh času, kdy většina zúčastněných osob již byla po smrti a zároveň nepřilíš rychlý postup orgánů činných v trestním řízení po roce 1989, jako např. u soudce JUDr. Vítka, kterého se nezdařilo pravomocně odsoudit do jeho smrti více než 10 let po konci komunistického režimu.

7 Politické procesy v USA

Pro zasazení politických procesů 50. let 20. století do kontextu doby je vhodné v této části podniknout krátkou exkurzy do USA. V USA totiž také docházelo k represím vůči údajným odpůrcům režimu v průběhu 50. let 20. století a obdobně jako v ČSR se tak dělo v přímém důsledku tzv. studené války mezi USA a Sovětským svazem. V USA i v ČSR byl využíván podobný narativ ohrožení a podněcování strachu z údajného nepřítel. Je proto vhodné zde, pro zasazení politických procesů v ČSR do kontextu doby, popsat stručně tyto procesy v USA a věnovat se především rozdílům oproti ČSR, které spočívaly především v použitých nástrojích represe, v dopadech represe a konečně také v následné reflexi těchto represí.

²²⁸ RÁŽEK, Adolf. *StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2. s. 40*

7.1 Druhá rudá panika

Období první poloviny 50. let 20. století v USA bývá označováno jako druhá rudá panika (první proběhla v období po říjnové revoluci v roce 1917). Jednalo se o období strachu z pronikání domnělých komunistických agentů do vlády USA v atmosféře sporů mezi USA a Sovětským svazem po druhé světové válce.²²⁹ Hlavním nástrojem pro represí údajných příznivců komunismu nebyla na rozdíl od situace v ČSR trestněprávní represe za využití drakonických trestů, ale spíše veřejné ostrakizování osob, které byly označeny za příznivce komunismu, resp. Sovětského svazu. Využívána byla především vyšetřování vedená komisemi a výbory Kongresu USA. Tato činnost Kongresu USA započala především vytvořením Zvláštního sněmovního výboru pro vyšetřování neamerické činnosti (Special House Committee to Investigate Un-American Activities) v roce 1938, který se v roce 1945 stal stálým Sněmovním výborem pro neamerickou činnost (House Un-American Activities Committee). Dalšími klíčovými kongresovými vyšetřovacími výbory byl senátní Podvýbor pro vnitřní bezpečnost a Stálý podvýbor pro vyšetřování vedený senátorem Josephem McCarthym.²³⁰

7.2 Právní nástroje represe

Během druhé rudé paniky v USA docházelo, podobně jako v ČSR, k využívání již účinných zákonů k represí určitých skupin obyvatel, stejně jako k přijímání nových zákonů za stejným účelem. Část těchto zákonů vycházela z období druhé světové války, kdy se USA snažily kontrolovat především japonskou minoritu žijící v USA. S dohledem nad činností cizinců souvisí i zákon o evidování cizinců z roku 1940 a zákon o přistěhovalectví z roku 1952.

Přímo v reakci na rostoucí obavy z komunismu v USA byl během druhé světové války přijat také tzv. Smithův zákon. Tento zákon obecně řečeno zakazoval propagaci násilného svržení vlády USA, přičemž pod tento zákon byla v praxi zahrnována také činnost komunistů v USA.²³¹ Nejvyšší soud v roce 1951 potvrdil ústavnost Smithova zákona v případě Dennis v. Spojené státy s odvoláním na doktrínu "jasného a přítomného nebezpečí". Ve věci Yates v. Spojené státy z roku 1957 však Nejvyšší soud USA naopak

²²⁹ Martin, Roland. *Red Scare* [online]. Encyclopedia Britannica. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Red-Scare-politics>. [cit. 2023-09-20]

²³⁰ LANDON, Storrs. *McCarthyism and the Second Red Scare* [online]. *Oxford Research Encyclopedia of American History*, 2015. Dostupné z: <https://oxfordre.com/americanhistory/view/10.1093/acrefore/9780199329175.001.0001/acrefore-9780199329175-e-6>. [cit. 2023-09-20]

²³¹ TOINET, Marie-France. *Hon na čarodějnice 1947-1957: mccarthismus*. Praha: Themis, 1999. ISBN 80-85821-75-3. s. 39

přistoupil k restriktivnějšímu výkladu a zdůraznil nutnost rozlišovat mezi abstraktní propagací a propagací podněcující k bezprostřední akci. Toto rozhodnutí bylo posunem směru k ochraně svobody projevu, což omezilo možnost stíhání podporovatelů komunismu (či jiných hnutí) podle tohoto zákona.²³²

Dalším relevantním předpisem využívaným k represí komunistů byl tzv. McCarranův zákon o vnitřní bezpečnosti přijatý v roce 1950, který byl zaměřen na boj proti údajným podvrtným aktivitám v USA, a to včetně aktivit komunistů. Obsahoval hned několik ustanovení týkajících se komunismu, včetně ustanovení, která vyžadovala registraci komunistických organizací u vlády, omezovala jejich činnost a umožňovala deportaci cizinců, kteří byli členy takových organizací.²³³

Využíván byl také preventivní program prověrek státních (resp. federálních) zaměstnanců. Prezidentský dekret č. 9835 vydaný v roce 1947 zavedl ve Spojených státech federální program prověrek státních zaměstnanců. Cílem tohoto programu bylo identifikovat a odstranit ze zaměstnání ve státní správě osoby považované za neloajální k USA. V rámci programu bylo vyžadováno, aby se federální zaměstnanci podrobili vyšetřování loajality, a opravňoval k propuštění těch, u nichž byla zjištěna příslušnost ke komunistickému nebo jinému údajně podvrtnému hnutí. Postupně docházelo ke zpřísnování těchto pravidel a k přenášení důkazního břemene o své důvěryhodnosti na samotné úředníky. Tyto prověrky se mohly týkat až 13,5 milionu osob a v jejich důsledky bylo propuštěno z veřejného sektoru 3900 osob.²³⁴

Vzhledem k častému využívání senátních komisí jako nástroje represe byl také významný institut urážky Kongresu (Contempt of Congress), který mohl být uplatněn v situaci, kdy se předvolaná osoba k výslechu před výbory Kongresu odmítla na jednání dostavit. Takovým osobám hrozila pokuta, případně i trest odnětí svobody.²³⁵

Většina akcí namířených proti domnělým komunistům byla prováděna mimo soudní řízení, především v rámci interních prověrek a také šetření prováděných zákonodárnou mocí. Tato skutečnost často vedla ke ztrátě práva na obhajobu, kdy podezřelí z protistátní činnosti neměli práva obviněných v trestním řízení a často docházelo k jejich vyloučení

²³² THOMSON, Alec. *Smith Act Of 1940*. Online. Free Speech Center. 2009. Dostupné z: <https://firstamendment.mtsu.edu/article/smith-act-of-1940-1940/> [cit. 2023-09-29].

²³³ TOINET, Marie-France. *Hon na čarodějnice 1947-1957: mccarthismus*. Praha: Themis, 1999. ISBN 80-85821-75-3. s. 41

²³⁴ Tamtéž, s. 43

²³⁵ *contempt of Congress* [online]. Cornell University 2022. Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/wex/contempt_of_congress [cit. 2023-09-30]

ze společenského života na základě poškozené pověsti, nikoliv na základě pravomocného rozsudku.²³⁶ Co se tedy právního rámce týká, hlavním nástrojem nebyla trestněprávní represe, či rozsáhlé majetkové represe, ale spíše snaha o vytlačení podezřelých osob na okraj společnosti, a především jejich vyloučení na správě státu.

7.3 Joseph McCarthy

Právě Joseph McCarthy byl jakousi mediální tváří snahy o represii všech údajných podporovatelů komunismu (resp. Sovětského svazu) v USA. Tento právník ze státu Wisconsin se narodil v roce 1908 a poprvé byl zvolen senátorem v roce 1946 za republikánskou stranu. Svou kampaň proti domnělým nepřátelům státu zahájil proslovem na slavnostní večeři pořádané republikánskou stranou k oslavě narození Abrahama Lincolna v únoru 1950.²³⁷ V tomto projevu J. McCarthy prohlásil, že má seznam 205 jmen zaměstnanců ministerstva zahraničí USA, o nichž tvrdil, že jsou členy komunistické strany. Tvrdil, že americká vláda o této skutečnosti ví, ale přesto tyto osoby nadále na ministerstvu pracují. Vláda prezidenta Harryho S. Trumana reagovala na tato tvrzení odmítavě.²³⁸ Číslo 205 jako počet údajných komunistů pracujících na ministerstvu zahraničí USA zřejmě vzniklo na základě tři a půl roku starého dopisu ministra zahraničí Jamese Byrnesa, který identifikoval 285 potenciálně rizikových zaměstnanců (mohlo se jednat i o kontakty s Afroameričany). Ministr následně propustil pouze 79 z nich. McCarthyho tým zřejmě pouze odečetl počet propuštěných zaměstnanců, aniž by vzal v úvahu další faktory, což vedlo k číslu 205 (matematically správně by mělo být 206). McCarthy navíc následně uváděl především číslo 57. Toto číslo mělo pravděpodobně původ ve vyšetřování podvýboru pro rozpočtové prostředky Sněmovny reprezentantů v roce 1947. Podvýbor prozkoumal spisy ministerstva zahraničí a identifikoval 108 podezřelých osob, z nichž 57 bylo v březnu 1948 stále zaměstnáno.²³⁹ Z výše uvedeného je patrné, že McCarthy uváděl informace, které neměl nijak ověřené a zároveň vědomě uváděl nepravdivé informace, když tvrdil, že disponuje seznamem 205 jmen, přitom nemohl disponovat ani jedním jménem údajného člena komunistické strany zaměstnaného na ministerstvu zahraničí USA.

²³⁶ TOINET, Marie-France. *Hon na čarodějnice 1947-1957: mccarthismus*. Praha: Themis, 1999. ISBN 80-85821-75-3. s. 62

²³⁷ TYE, Larry. *Demagogue: the life and long shadow of Senator Joe McCarthy*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2020. ISBN 978-1328959720. s. 14

²³⁸ Tamtéž, s. 102

²³⁹ Tamtéž, s. 106

Na začátku svého druhého senátorského období v lednu 1953 byl J. McCarthy zvolen za předsedu Senátního výboru pro vládní operace a vyšetřování. Pod tento výbor spadal podvýbor s názvem „Stálý vyšetřovací podvýbor Senátu“. Tato pozice propůjčovala J. McCarthymu významné pravomoci k provádění vyšetřování a zkoumání různých aspektů fungování americké vlády i mimo ni. Úkolem Stálého vyšetřovacího podvýboru Senátu bylo provádět vyšetřování jménem Senátu. Tento podvýbor měl proto pravomoc vydávat předvolání, předvolávat svědky a shromažďovat důkazy. Podvýbor měl poměrně široký mandát, který mu umožňoval vyšetřovat záležitosti týkající se činnosti všech vládních úřadů a agentur. Ačkoliv právní úprava výslovně neumožňovala kontrolu činnosti komunistů v rámci těchto orgánů veřejné moci, záměrem McCarthyho bylo využít Stálý vyšetřovací podvýbor právě za tímto účelem.²⁴⁰

Po zvolení nového prezidenta Dwighta D. Eisenhowera, který byl kandidátem za republikánskou stranu, mohl Joseph McCarthy očekávat vstřícnější přístup vlády k jeho aktivitám, který byl až dosud ze strany demokratického prezidenta Trumana spíše odmítavý. Skutečně tomu tak bylo a lze uvést, že během roku 1953 se senátor McCarthy stal jakousi politickou hvězdou.²⁴¹ V roce 1953 Stálý vyšetřovací podvýbor uspořádal 117 jednání s výslechem svědků za vyloučení veřejnosti, což je výrazný nárůst oproti pouhým šesti neveřejným jednáním, které uspořádal výbor v předchozím volebním období. I když se za působnosti McCarthyho stále konala veřejná jednání, vystupovalo na nich mnohem méně svědků, kdy na veřejných slyšeních jich bylo předvoláno pouze 214 oproti 403 svědkům vyslechnutých na neveřejných zasedání. McCarthy tedy, alespoň na začátku svého fungování ve Stálém vyšetřovacím podvýboru, využíval odlišnou taktiku než KSČ při průběhu politických procesů 50. let 20. století.²⁴² Ačkoliv jednání byla neveřejná, McCarthy následně po jednání Stálého vyšetřovacího podvýboru svolával veřejné tiskové konference, na kterých sám prezentoval závěry z jednání.²⁴³ McCarthy tak získal kontrolu nad veřejným míněním, kdy mohl sám prezentovat výsledek jednání, aniž by měl skutečného oponenta. Do značné míry se tak vyhnul potřebě fyzického a psychického

²⁴⁰ TYE, Larry. *Demagogue: the life and long shadow of Senator Joe McCarthy*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2020. ISBN 978-1328959720. s. 210

²⁴¹ FRIEDMAN, Andrea. *The Smearing of Joe McCarthy: The Lavender Scare, Gossip, and Cold War Politics*. Online. *American Quarterly*. 2005, roč. 57, č. 4, s. 1105-1129. ISSN 1080-6490. Dostupné z: <https://doi.org/10.1353/aq.2006.0005>. [cit. 2023-09-29].

²⁴² TYE, Larry. *Demagogue: the life and long shadow of Senator Joe McCarthy*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2020. ISBN 978-1328959720. s. 210

²⁴³ Tamtéž, s. 211

týrání podezřelých a učení je výpovědí nazpaměť. McCarthy také využíval náklonnosti tisku, který do značné míry jeho tvrzení nekriticky přejímal.²⁴⁴

Éra vyšetřování prováděných McCarthym jako předsedou Stálého vyšetřovacího podvýboru ovšem skončila v roce 1954 v důsledku dlouhodobých neshod mezi ním a armádou, které pramenily především ze snahy McCarthyho zasahovat do její činnosti.²⁴⁵ Senátor McCarthy zahájil první kolo prověrek v armádě krátce před svou svatbou v září 1953. Během šesti dnů výpovědí s vyloučením veřejnosti vyšlo najevo, že jeden zaměstnanec armády se přiznal k získání průkazu komunistické strany, další podepisoval petice na podporu stranických kandidátů a třetího McCarthy označil za silného příznivce Stalina. McCarthy těchto informací, sdělených na uzavřeném jednání, využil k politickému boji a většinu informací zveřejnil v médiích. Pod tlakem veřejného mínění došlo k převelení velícího důstojníka armádní rozvědky do Evropy a k propuštění dalších členů armády.²⁴⁶ Následné vyšetřování armády prováděné McCarthym trvalo pět měsíců během podzimu a zimy 1953.²⁴⁷ K ukončení těchto šetření Stálého vyšetřovacího podvýboru došlo v důsledku nepříznivých dopadů veřejných slyšení vedených Senátem za účelem vyšetření vzájemných obvinění mezi senátorem McCarthym a armádou.

David Schine, blízký spolupracovník McCarthyho, hrál klíčovou roli v událostech, které vedly k veřejným jednáním Podvýboru Senátu pro vyšetřování nazývaným „*McCarthy-Army*“. Schine byl v roce 1953 povolán do americké armády, ale jeho blízký vztah se senátorem McCarthym vytvářel střet zájmů, když se pro něj McCarthy a jeho další spolupracovníci snažili získat nepřiměřené výhody. McCarthy obvinil armádu, že se Schinem špatně zachází a že upřednostňuje údajné komunisty, zatímco se zaměřuje na něj. Senátor McCarthy dále tvrdil, že ho armáda vydírala za účelem zastavení jím prováděného vyšetřování. Armáda naopak tvrdila, že J. McCarthy se snažil obstarávat výhody pro D. Schina během jeho služby v armádě. Senát se v důsledku těchto obvinění usnesl na provedení veřejných jednání v rámci Stálého vyšetřovacího podvýboru k prošetření těchto tvrzení. J. McCarthy se dočasně vzdal funkce předsedy Stálého

²⁴⁴ GAUGER, Michael. *Flickering Images: Live Television Coverage and Viewership of the Army–McCarthy Hearings*. Online. *The Historian*. 2005, roč. 67, č. 4, s. 678-693. ISSN 0018-2370. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6563.2005.00127.x>. [cit. 2023-09-29].

²⁴⁵ FRIEDMAN, Andrea. *The Smearing of Joe McCarthy: The Lavender Scare, Gossip, and Cold War Politics*. Online. *American Quarterly*. 2005, roč. 57, č. 4, s. 1105-1129. ISSN 1080-6490. Dostupné z: <https://doi.org/10.1353/aq.2006.0005>. [cit. 2023-09-29].

²⁴⁶ TYE, Larry. *Demagogue: the life and long shadow of Senator Joe McCarthy*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2020. ISBN 978-1328959720. s. 361

²⁴⁷ Tamtéž, s. 373

vyšetřovacího podvýboru.²⁴⁸ Předsednictví v tomto období nakrátko převzal senátor Karl Mundt.²⁴⁹

V rámci řízení probíhaly především výslechy svědků vedené členy Stálého vyšetřovacího podvýboru, jejichž cílem bylo zjistit pravdivost tvrzení senátora McCarthyho a armády, která si navzájem odporovala. Ačkoliv vyšetřování definitivně neprokázalo McCarthyho obvinění vůči armádě, byla zásadní pro odhalení senátorovi konfrontační a agresivní taktiky i etické problematičnosti jeho protikomunistické kampaně.²⁵⁰

Významnou skutečností bylo vysílání těchto jednání americkými televizními stanicemi, ať už živě nebo v sestřihu. Údaje z průzkumu veřejného mínění provedeného společností Gallup ukázaly, že popularita senátora McCarthyho výrazně klesla oproti vrcholu v lednu 1954, ale tento pokles začal ještě před sporem s armádou, což naznačuje, že veřejné mínění ovlivnily i jiné faktory. Průzkumy ukázaly, že samotná slyšení McCarthyho pověst výrazně nepoškodila, když jeho obliba začala klesat již před tímto vyšetřováním. Slyšení nedokázala vyvolat ve společnosti jednoznačně odmítavou náladu vůči McCarthymu. Studie z roku 1958 zjistila, že v důsledku vyšetřování změnilo svůj názor na McCarthyho jen málo lidí a slyšení nevedla k silnější obraně občanských práv ve vztahu k jeho antikomunistickému tažení. Slyšení měla v podstatě jen omezený dopad na vnímání veřejnosti a názory na senátora McCarthyho zůstaly rozdělené.²⁵¹

V roce 1954 kritizoval senátor Ralph E. Flanders taktiku senátora Josepha McCarthyho v boji proti komunismu, což vedlo k výzvam k odvolání McCarthyho z čela výboru. Flanders později předložil návrh usnesení o vyslovení nedůvěry (censure²⁵²) McCarthymu za jeho chování, v níž bylo původně uvedeno 46 obvinění. K posouzení rezoluce byl jmenován zvláštní výbor, který nakonec doporučil vyslovení nedůvěry ve dvou bodech. Senát hlasoval o odsouzení McCarthyho v obou bodech, výsledkem bylo 67 hlasů pro odvolání a 22 hlasů proti odvolání, přičemž demokraté byli pro a republikáni

²⁴⁸ TYE, Larry. *Demagogue: the life and long shadow of Senator Joe McCarthy*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2020. ISBN 978-1328959720. s. 405

²⁴⁹ Tamtéž, s. 407

²⁵⁰ MARTIN, Roland. *Red Scare* [online]. Encyclopedia Britannica, [cit. 2023-09-20]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Red-Scare-politics>.

²⁵¹ GAUGER, Michael. *Flickering Images: Live Television Coverage and Viewership of the Army–McCarthy Hearings*. Online. *The Historian*. 2005, roč. 67, č. 4, s. 678-693. ISSN 0018-2370. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6563.2005.00127.x>. [cit. 2023-09-29].

²⁵² Pojmu „censure“ ve vztahu k Senátu USA je možno rozumět jako vyslovení nedůvěry senátorovi. Jde o formální a veřejné odsouzení jednání nebo chování senátora. Usnesení o vyslovení nedůvěry obvykle předkládají ostatní senátoři a musí být schváleno většinou hlasů Senátu, aby nabylo účinnosti. Ačkoli s ní nejsou spojeny právní sankce ani odvolání z funkce, má pro dotčeného senátora významné politické důsledky.

se rozdělili do obou skupin. Slovo "vyslovení nedůvěry" bylo později z názvu rezoluce odstraněno, ale běžně se o ní hovoří jako o vyslovení nedůvěry McCarthymu, což znamenalo významný okamžik McCarthyho úpadku vlivu.²⁵³

Ačkoliv si po vyslovení nedůvěry McCarthy nadále podržel funkci senátora, po ovládnutí Senátu Demokratickou stranou byl McCarthy odvolán z funkce předsedy Stálého vyšetřovacího podvýboru. Zcela ztratil také svůj politický vliv. Většina senátorů ho ignorovala, a když měl na půdě Senátu proslov, docházelo k opouštění sálu ostatními senátory. V roce 1957 McCarthy zemřel v důsledku selhání jater ve spojení s jeho dlouhodobým nadužíváním alkoholu.²⁵⁴

7.4 Další nástroje represe

Nebylo by ovšem správné prezentovat období tzv. rudé paniky pouze jako dobu Josepha McCarthyho a přisuzovat mu roli jediného bojovníka proti domnělým komunistickým agentům na území USA. Obdobné aktivity vyvíjel i Sněmovní výbor pro neamerickou činnost a také CIA, především v důsledku osobního přesvědčení jejího ředitele Edgara J. Hoovera.

7.4.1 Sněmovní výbor pro neamerickou činnost

HUAC byl výborem Kongresu USA fungujícím od roku 1938. Jeho hlavním úkolem bylo vyšetřovat a odhalovat údajné podvrtné aktivity a spojení s komunistickými organizacemi nebo sympatizanty v USA. HUAC byl aktivní zejména v prvních letech studené války, kdy se vyznačoval zvýšenými obavami z komunistického vlivu a špionáže. HUAC prováděl vyšetřování, slyšení a šetření v různých odvětvích americké společnosti, včetně vlády, odborů, akademické obce a zábavního průmyslu. V rámci své činnosti měl pravomoc předvolávat svědky k výpovědím a shromažďovat důkazy za účelem dosažení svých cílů.²⁵⁵

Na přelomu 40. a 50. let 20. století se HUAC soustředil především na filmový průmysl v USA. Cílem tohoto vyšetřování bylo odhalit a vymýtit údajný komunistický vliv ve

²⁵³ BUTLER, Anne M. *United States Senate Election, Expulsion, and Censure Cases, 1793-1990*. Washington, D.C.: G.P.O., 1995.

²⁵⁴ MENAND, Louis. *Joseph McCarthy and the Force of Political Falsehoods Scare* [online]. *New Yorker Magazine*, 2020 [cit. 2023-09-30]. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/magazine/2020/08/03/joseph-mccarthy-and-the-force-of-political-falsehoods>

²⁵⁵ LANDON, Storrs. *McCarthyism and the Second Red Scare* [online]. *Oxford Research Encyclopedia of American History*, 2015 [cit. 2023-09-20]. Dostupné z: <https://oxfordre.com/americanhistory/view/10.1093/acrefore/9780199329175.001.0001/acrefore-9780199329175-e-6>.

filmovém průmyslu. Během vyšetřování HUAC v Hollywoodu výbor předvolal řadu osobností filmového průmyslu, včetně herců, režisérů, scenáristů a producentů. Mnoho z těchto osob pod tlakem a v obavách ze zničení kariéry spolupracovalo s HUAC a uvádělo jména osob, které považovaly za komunisty nebo poskytovaly informace o svých politických spolcích. Někteří jednotlivci, známí jako "hollywoodská desítka", se však rozhodli odvolat na svůj první dodatek k Ústavě o svobodě sdružování a zpochybnili právo výboru dotazovat se na jejich politické přesvědčení. Tento vzdor vedl k právním sporům, a nakonec k šestiměsíčnímu trestu vězení pro deset režisérů a scenáristů. Některé z předvolaných osob se odvolávaly na pátý dodatek ústavy USA o zákazu sebeobviňování. Ačkoliv se tímto postupem mohly vyhnout trestněprávnímu postihu, cílem slyšení bylo především zapůsobit na veřejné mínění. V tomto byl HUAC úspěšný a část filmových studií přestala osoby podezřelé ze sympatií ke komunismu obsazovat do filmů, čímž jim znemožnila žít se svým povoláním.²⁵⁶

7.5 Porovnání s politickými procesy v ČSR

Z výše uvedeného je patrné, že nástrojem represe osob domněle rizikových pro USA byly především vyšetřování prováděná výbory Senátu. Vyšetřování těchto výborů byly zaměřené především na jednotlivce, které se (obdobně jako prokuratura v ČSR) snažily zasadit do rámce širších, údajně protiamerických skupin, jako příklad lze uvést vyšetřování HUAC vůči americkému filmovému průmyslu. Roli represivního orgánu tak nesl především volený zákonodárny sbor na federální úrovni, nikoliv soudní moc. Nelze samozřejmě zcela pominout roli trestních soudů, které sehrály významnou roli např. v případě výše uvedené skupiny deseti zástupců filmového průmyslu, kteří odmítli vypovídat nebo v případě Algera Hise.²⁵⁷ Zcela zásadní je, že vyšetřované osoby sice byly pod psychickým nátlakem během výslechů a jejich identity byly často zveřejněny, mohl na ně tedy být vytvářen nátlak i ze strany společnosti, ale nedocházelo k fyzickému mučení těchto osob, ani tyto osoby nebyly během vyšetřování v nezákonné vazbě. Přesto byla vyšetřování často na hraně zákona, a především McCarthy často zasahoval zcela

²⁵⁶ ANDERSON, José Felipe. *Freedom of Association, the Community Party, and the Hollywood Ten: The Forgotten First Amendment Legacy of Charles Hamilton Houston* [online]. *McGeorge Law Review*, 2009 [cit. 2023-09-28]. Dostupné z: https://scholarworks.law.ubalt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=all_fac

²⁵⁷ Alger Hiss byl na přelomu 40. a 50. let 20. století stíhán především na základě obvinění z křivé výpovědi, které vyplývalo z jeho údajného zapojení do komunistických aktivit a špionáže v době, kdy působil na americkém ministerstvu zahraničí. Whittaker Chambers, bývalý komunist, obvinil Hise z předávání citlivých dokumentů sovětským agentům. V roce 1950 byl Hiss během shledán vinným z křivé výpovědi a odsouzen k pěti letům trestu odnětí svobody

nepřiměřeně do soukromí jím prověřovaných osob. Veřejné označení za nebezpečí pro USA mělo často také dopady do profesního života dotčené osoby, kdy se zaměstnavatelé obávali spojení s takovými osobami, a to i v případě neprokázaného podezření.

Nelze opomenout ani rozsáhlé preventivní prověrky důvěryhodnosti občanů USA prováděná na základě tzv. *executive orders* vydávaných od funkčního období H. S. Trumana, přičemž podmínky těchto prověrek dále zpříšňoval prezident D. D. Eisenhower.

Zásadní rozdíl mezi politickými procesy 50. let 20. století v ČSR a procesy v období druhé rudé paniky v USA lze spatřovat především v reakci na tyto procesy. V ČSR v 50. letech 20. století neexistovala relevantní opozice, která by mohla tyto procesy kriticky posuzovat nebo je případně zastavit. Oproti tomu v USA fungovala svobodná média (byť zpočátku 50. let 20. století největší média v rámci všeobecné hysterie selhávala), která mohla kriticky reagovat na represi osob podezřelých z podpory komunismu a špionáže a na případné porušování zákona. Zároveň v USA fungoval skutečný demokratický režim a svobodná soutěž politických stran, byť v této době omezená společenskou hysterií vůči levicovému smýšlení. Jednotlivé výbory Senátu a další orgány byly obsazovány volenými zástupci voličů, přičemž v případě excesů nesli jednotliví politici důsledky těchto excesů. Na případu J. McCarthyho je velmi dobře patrné, že v momentě, kdy překročil pomyslnou hranici a začal jednat značně nekontrolovaně, byl odstaven od moci a to demokratickými procesy předvídanými zákonem. Ačkoliv tedy v 50. letech 20. století v USA docházelo k nepochybnému porušování základních práv, v kontrastu s ČSR 50. let 20. století zafungovala kontrola v podobě funkční a svobodné soudní moci, svobodných médií a svobodné soutěže politických stran, byť omezené na spíše pravicové politické subjekty. Všechny tyto pojistky v ČSR v důsledku uchopení moci KSČ selhaly, respektive v rozhodném období byla jejich činnost znemožněna.

8 Závěr

Z této diplomové práce by mělo vyplývat především proti jakým skupinám společnosti byla komunistická represe namířena, jaké k ní byly využívány nástroje a jaké byly její dopady, jak ve smyslu počtu obětí, tak ve smyslu dopadů jednotlivých nástrojů represe. Ve vztahu ke konkrétnímu případu činnosti L. Malého v okolí Moravských Budějovic je obsažen jak popis konkrétních skutkových okolností, tak především poukázáno na využití obecných nástrojů komunistické represe na konkrétních příbězích obětí. Závěrečná část pojednávající, byť stručně, o antikomunismu v 50. letech minulého století v USA se soustředí především na činnost senátních výborů, které v tomto období prováděly vyšetřování údajných nepřátelských činností na území USA. Tato část je významná pro zasazení popisovaného příběhu do kontextu doby, jelikož události vedoucí až ke smrti členů KSČ v babické škole a následným politickým procesům, byly umožněny atmosférou strachu z údajných nepřátel země, což je faktor, který hrál důležitou roli i v USA 50. let minulého století.

Jak je patrné z čl. 2 této diplomové práce, obecnými nástroji komunistické represe byly především (i) trestní řízení vedená proti odpůrcům režimu, (ii) mimosoudní represe zajišťovaná silovými složkami, (iii) právní předpisy, jejichž předmětem bylo znárodňování majetku a (iv) propaganda, a to především ve státem kontrolovaných médiích. K trestněprávní represí byly využívány jak stávající předpisy, tak v 50. letech minulého století nové právní předpisy, které byly přijaty především v období tzv. právnické dvouletky. Ačkoliv Ústava 9. května formálně zaručovala základní lidská práva i v trestní oblasti, zákony a praxe orgánů činných v trestním řízení tato práva buď výrazně omezovala nebo přímo popírala. V právních předpisech bylo také zdůrazňováno, že jejich cílem má být ochrana budování socialismu. Jako příklad lze citovat § 1 Trestního zákona 1950: „*Trestní zákon chrání lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce a vychovává k dodržování pravidel socialistického soužití.*“. V praxi tento důraz na účelovou aplikaci právních předpisů mohl vést i k soustředění se především na propagandistické využití trestního řízení spíše než na zjištění všech skutkových okolností.

Represe komunistického režimu se obracela obecně na všechny jeho odpůrce, přesto lze rozlišit několik skupin, na které byla zaměřena především. V počátcích komunistického režimu se represe zaměřila na členy politických stran, které byly v opozici KSČ a důstojníky československé armády, kteří byli spojeni s Benešovou exilovou vládou.

Postupně se represe obrátila i na další skupiny, do které patřily členové církví nebo tzv. vesničtí boháči. Nelze opomenout ani politické procesy vedené vůči členům KSČ v rámci konsolidace moci KSČ a tlaku z vedení Komunistické strany Sovětského svazu.

Babické procesy byly motivovány právě snahou omezit vliv katolické církve v tradičně nábožensky orientovaném prostoru a zároveň zlomit odpor proti kolektivizaci zemědělství. Komunistický režim k tomu využil činy L. Malého, kterému se podařilo využít atmosféru strachu a pomocí smyšlených historek navázat spolupráci s řadou lidí z okolí Moravských Budějovic. Ačkoliv skupina kolem L. Malého zřejmě spáchala činy, které mohou být považovány za odsouzeníhodné, komunistický režim těchto činů využil a rozpoutal propagandistickou akci, kdy zneužil jakéhokoliv napojení na skupinu L. Malého k rozsáhlým represím. Například kněz Jan Bula byl odsouzen k později vykonanému trestu smrti v zásadě pouze proto, že se s L. Malým stýkal, přičemž obvinění z návodu k vraždám v babické škole nebyla důvěryhodně prokázána a toto tvrzení odporuje současným závěrům historiků. V politických procesech spojených s babickým případem byly aplikovány obecné nástroje komunistické represe, jak v podobě trestního řízení, tak při konfiskaci majetku odsouzených a nucenému přestěhování jejich rodin. Porušováno bylo významným způsobem právo na obhajobu. První a nejvýznamnější babický proces byl proveden i s vyšetřováním v řádu dnů. Od zatčení skupiny L. Malého do vydání rozsudku Státního soudu uplynulo pouhých 11 dní, lze se tedy domnívat, že obvinění neměli dostatek času seznámit se s obsahem spisu, nebo činit návrhy na doplnění dokazování, ačkoliv na to měli právo.²⁵⁸ Podle zpráv o procesech zpracovaných pro účely KSČ obhájci nedostatečně plnili svou roli a nesnažili se jednat ve prospěch obviněných a soustředit se na okolnosti v jejich prospěch. Při výsleších bylo také používáno násilí a k podpisu výslechových protokolů docházelo pod nátlakem. Z rozsudků v rámci rehabilitačních procesů také vyplývá, že soudci byli podjatí, respektive vystupovali zjevně opovržlivě vůči obviněným, které i v průběhu hlavního líčení uráželi. Obvinění se dočkali rehabilitace až po roce 1989, a to až po stížnosti ministra spravedlnosti proti porušení zákona v trestním řízení. Osoby následně obviněné z trestných činů spáchaných vůči obviněným v rámci trestního řízení ovšem nikdy nebyly pravomocně odsouzeny.

Smyslem části této práce týkající se boje s komunismem v USA 50. let 20. století je zasazení babického případu do kontextu doby, kdy na obou stranách železné opony docházelo k excesům v důsledku vypjatých emocí a zneužívání strachu občanů politiky.

²⁵⁸ § 41 Trestního řádu 1950.

V USA ovšem bylo možné tyto procesy kritizovat, a dokonce je standardním demokratickým způsobem omezit, až zastavit. Vůle omezit represe vůči politickým oponentům v USA vzešla od volených zástupců občanů a byla prováděna zákonem předvídaným způsobem (například odvolání senátora McCarthyho z vedení Stálého vyšetřovacího podvýboru), zatímco v ČSR docházelo k rozvolnění represí až v důsledku smrti J. V. Stalina v rámci politiky KSČ.

Babický případ je příkladem toho, jak může strach občanů a zvláště politiků vést k hlubokému rozvratu lidského společenství a zároveň ke konkrétním lidským tragédiím. Ukazuje se také, že zcela zásadní pro zachování lidských práv a svobod je nejen jejich zakotvení v ústavním pořádku, ale také aktivní kontrola jejich dodržování ze strany občanské společnosti.

9 Seznam zkratek

Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa	Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb.
Jednotné zemědělské družstvo	JZD
Komunistická strana Československa	KSČ
Místní národní výbor	MNV
Okresní národní výbor	ONV
Sbor národní bezpečnosti	SNB
Státní bezpečnost	StB
ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky ze dne 9. května 1948	Ústava 9. května
Ústřední výbor KSČ	ÚV KSČ
zákon č. 114/1951 Sb., o advokacii	Zákon č. 114/1951 Sb.
Zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci	Zákon o soudní rehabilitaci
Zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem.	Zákon o hospodářském zabezpečení církví
Vládní nařízení č. 228/1949 Sb., o působnosti a organizaci Státního úřadu pro věci církevní.	Nařízení o Státním úřadu pro věci církevní
Zákon č. 23/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky	Zákon na ochranu lidově demokratické republiky
Zákon č. 232/1948 Sb., o státním soudu	Zákon o státním soudu
Revoluční odborové hnutí	ROH
Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví	Zákon o zlidovění soudnictví

Zákon č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě)	Zákon o nové pozemkové reformě
Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon	Trestní zákon 1950
zákonem č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním	Trestní řád 1950
zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky	Zákon na ochranu republiky
Zákon č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic	Zákon o ochraně státních hranic
Counter Intelligence Corps	CIC
Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu	ÚDV
Spojené státy americké	USA
Sněmovní výbor pro neamerickou činnost (House Un-American Activities Committee)	HUAC
Stálý senátní podvýbor pro vyšetřování (The Permanent Subcommittee on Investigations)	Stálý vyšetřovací podvýbor

10 Seznam použitých zdrojů

10.1 Seznam použité literatury

BABKA, Lukáš, VOREL, Jaroslav a ŠIMÁNKOVÁ, Alena (ed.). *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech (Díl II.)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004. ISBN 80-86621-05-7.

BLÁHOVÁ, Ivana a kol. *Právníková dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. 413 stran. ISBN 978-80-87284-52-0.

BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 978-80-87284-48-3.

BLÁHOVÁ, Ivana. *Rekodifikace trestního práva procesního v letech 1948-1950*. Praha: Auditorium, 2017. 253 stran. ISBN 978-80-87284-59-9

BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Martin BOŠTÍK a Tereza STARÁ. *Jménem republiky!: osm případů z vůle komunistické justice*. Praha: Auditorium, 2015. ISBN 978-80-87284-55-1.

BUTLER, Anne M. *United States Senate Election, Expulsion, and Censure Cases, 1793-1990*. Washington, D.C.: G.P.O., 1995.

DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Navzdory nenávisti a mstě: z politických procesů 1952-1953*. Třebíč: Tempo, 2002. Fakta (Tempo). ISBN 80-238-9190-1

FORMÁNKOVÁ, Pavlína. „Vypořádali jsme se s Horákovou...“. *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2007, 2007(01), 20-41. ISSN 1802-8241.

FRIEDMAN, Andrea. *The Smearing of Joe McCarthy: The Lavender Scare, Gossip, and Cold War Politics*. Online. *American Quarterly*. 2005, roč. 57, č. 4, s. 1105-1129. ISSN 1080-6490. Dostupné z: <https://doi.org/10.1353/aq.2006.0005>. [cit. 2023-09-29].

KALOUS, Jan. *Instruktažní skupina StB v lednu a únoru 1950: zákulisí případu Čihošť*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2001. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-902885-4-5.

KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7.

KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-53-4

KREJČIŘÍK, Milan, ed. *Poslední soud v kauze Babice: svědectví pamětníků tragických událostí z roku 1951*. Praha: Milan Krejčířík, 2009. ISBN 978-80-254-6527-1

KUKLÍK, Jan a kol. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9.

Národní archiv, f. 100/35 sv. 56, a. j. 1177, l. 108; závěrečná zpráva o procesech proti záškodnickému spiknutí: *Rozsudek byl přijat pracujícím lidem republiky s uspokojením a s plným souhlasem. Tomu svědčí více než 6300 resolucí z celé republiky, které schvalovaly přísné potrestání této zločinné bandy*.

NAVARA, Luděk a KASÁČEK, Miroslav. *Mlynáři od Babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*. Vyd. 1. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-281-7

OPA VSKÝ, Jaroslav, ed. *Babice*. Praha: Svoboda, 1951.

PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-46-X.

PERNES, Jiří, ed. a FOITZIK, Jan, ed. *Politické procesy v Československu po roce 1945 a "případ Slánský": sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14.-16. dubna 2003 v Praze*. Brno: Prius pro Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v Praze, 2005. ISBN 80-7285-053-9

RÁZEK, Adolf. *StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-02-2.

ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, ed. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0.

SLUŠNÝ, Jaromír. *Procesy*. V Praze: XYZ, 2021. ISBN 978-80-7597-822-6

STEHLÍK, Michal. „*Je vhodná doba se s nimi vypořádat...*“. *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008, 2008 (01), 53-59

ŠIMÁNKOVÁ, Alena a Jaroslav VOREL, ed. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech (Díl I.)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu,

2003. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-03-0.

TYE, Larry. *Demagogue: the life and long shadow of Senator Joe McCarthy*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2020. ISBN 978-1328959720.

TOINET, Marie-France. *Hon na čarodějnice 1947-1957: mccarthismus*. Praha: Themis, 1999. ISBN 80-85821-75-3.

10.2 Seznam použitých internetových zdrojů

THOMSON, Alec. Smith Act Of 1940. [online]. Free Speech Center. 2009. [cit. 2023-09-29]. Dostupné z: <https://firstamendment.mtsu.edu/article/smith-act-of-1940-1940/>

Vládní návrh zákona na ochranu republiky, Důvodová zpráva. 1948. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0094_02.htm

Contempt of Congress [online]. Cornell University 2022 [cit. 2023-09-30]. Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/wex/contempt_of_congress

MENAND, Louis. *Joseph McCarthy and the Force of Political Falsehoods Scare* [online]. New Yorker Magazine, 2020 [cit. 2023-09-30]. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/magazine/2020/08/03/joseph-mccarthy-and-the-force-of-political-falsehoods>

GAUGER, Michael. Flickering Images: Live Television Coverage and Viewership of the Army–McCarthy Hearings. [online]. *The Historian*. 2005, roč. 67, č. 4, s. 678-693 [cit. 2023-09-29]. ISSN 0018-2370. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6563.2005.00127.x>.

ANDERSON, José Felipe. *Freedom of Association, the Community Party, and the Hollywood Ten: The Forgotten First Amendment Legacy of Charles Hamilton Houston* [online]. *McGeorge Law Review*, 2009 [cit. 2023-09-28]. Dostupné z: https://scholarworks.law.ubalt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=all_fac

FRIEDMAN, Andrea. *The Smearing of Joe McCarthy: The Lavender Scare, Gossip, and Cold War Politics*. [online]. *American Quarterly*. 2005, roč. 57, č. 4, s. 1105-1129. [cit. 2023-09-29]. ISSN 1080-6490. Dostupné z: <https://doi.org/10.1353/aq.2006.0005>.

MAHEL, Richard, ed. *Slánský*. Národní archiv [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.nacr.cz/verejnost/badatelna/digitalni-badatelna/politicke-procesy/slansky>

NÁBOŽENSKÁ VÍRA OBYVATEL PODLE VÝSLEDKŮ SČÍTÁNÍ LIDU [online]. Praha: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2022-04-11]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>

MARTIN, Roland. *Red Scare* [online]. Encyclopedia Britannica, [cit. 2023-09-20]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Red-Scare-politics>.

LANDON, Storrs. *McCarthyism and the Second Red Scare* [online]. *Oxford Research Encyclopedia of American History*, 2015 [cit. 2023-09-20]. Dostupné z: <https://oxfordre.com/americanhistory/view/10.1093/acrefore/9780199329175.001.0001/acrefore-9780199329175-e-6>.

ANDERSON, José Felipe. *Freedom of Association, the Community Party, and the Hollywood Ten: The Forgotten First Amendment Legacy of Charles Hamilton Houston* [online]. *McGeorge Law Review*, 2009 [cit. 2023-09-28]. Dostupné z: https://scholarworks.law.ubalt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=all_fac

10.3 Seznam použitých právních předpisů

Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky ze dne 9. května 1948

Zákon č. 114/1951 Sb., o advokacii

Zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci

Zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem.

Vládní nařízení č. 228/1949 Sb., o působnosti a organizaci Státního úřadu pro věci církevní.

Zákon č. 23/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky

Zákon č. 232/1948 Sb., o státním soudu

Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví

Zákon č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě)

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Zákonem č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním

Zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky

Zákon č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic

10.4 Seznam použité judikatury

Rozsudek Státního soudu dne 14. 7. 1951 sp. zn. 1 Ts II 57/51

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. 8. 1951 sp. zn. To III 102/51

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 7. 1991 sp. zn. VI Torz 216/91

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. 4. 1996, sp. zn. 1 Tzn 040/95

Politické procesy 50. let - konkrétní případová studie (Případ Babice)

Abstrakt

Tématem diplomové práce „Politické procesy 50. let - konkrétní případová studie“ s podtitulem Případ Babice byl popis aplikace obecných nástrojů politické perzekuce využívaných v Československé republice v 50. letech 20. století na konkrétním případě jednání Ladislava Malého a skupiny, kterou kolem sebe vytvořil, přičemž tato situace vyvrcholila střelbou v babické škole a následnými politickými procesy. Významným je také cíl zasadit politické procesy v Československu do kontextu doby a mezinárodní politické situace, která právě v případě Babice hrála důležitou roli.

První kapitola diplomové práce formuluje cíle diplomové práce a východiska z nichž vychází.

V druhé kapitole diplomové práce je popsán význam politických procesů a obecná východiska jejich organizace. Významnou součástí 2. kapitoly diplomové práce je popis právního rámce vedení politických procesů, přičemž se zaměřuje jak na hmotněprávní aspekty, jako jsou nově vymezené trestné činy, tak na procesněprávní otázky, především na omezení práv obviněných. Jako významný jev je popsána také právnická dvouletka, tedy iniciativa jejímž cílem byla změna právního řádu s ohledem na potřeby a ideologii KSČ.

Třetí kapitola se stručně věnuje popisu situace v regionu Moravských Budějovic, především co se týče postavení církve a také vlivu kolektivizace na tradičně zemědělský region.

Čtvrtá kapitola popisuje akce skupiny kolem Ladislava Malého v okolí Moravských Budějovic. Tento popis je nezbytný k pochopení mechanismu, kterým KSČ z jednání špatně organizované skupiny několika mužů v rámci politického procesu vytvářela zdání rozsáhlé dobře organizované skupiny, jejímž cílem bylo svržení režimu a páchání násilí vůči československým občanům.

Pátá kapitola se věnuje popisu politických procesů následujících po zatčení členů skupiny kolem L. Malého, přičemž na tuto kapitolu navazuje šestá kapitola popisem rehabilitace odsouzených.

Sedmá kapitola se věnuje politickým procesům v USA, kdy cílem bylo ukázat, že politické procesy a veřejné osočování údajných nepřátel nebylo vyhrazeno pouze pro

sovětskou sféru vlivu a zároveň ukázat, že zachování svobody slova a občanské společnosti i v omezené míře vedlo k omezení důsledků těchto procesů, přičemž v Československu bylo s kritickou reflexí politických procesů nutné počkat až do období Pražského jara a v plném rozsahu až do konce komunistického režimu.

Klíčová slova:

Politické procesy, Babice, komunismus

Political trials of the 1950s - a concrete case study (The Babice Case)

Abstract

The subject of the thesis "Political Trials of the 1950s - a Specific Case Study", subtitled The Babice Case, was a description of the application of the general tools of political persecution used in the Czechoslovak Republic in the 1950s to the specific case of the actions of Ladislav Malý and the group he formed around him, culminating in the shooting at the Babice school and the subsequent political trials. Also significant is the aim of placing the political trials in Czechoslovakia in the context of the times and the international political situation, which played an important role in the Babice case.

The first chapter of the thesis formulates the aims of the thesis and the background on which it is based.

The second chapter of the thesis describes the significance of the political processes and the general background of their organisation. An important part of Chapter 2 of the thesis is a description of the legal framework for the conduct of political trials, focusing both on substantive aspects, such as the newly defined offences, and on procedural issues, especially the limitations on the rights of the accused. The legal biennium, an initiative aimed at changing the legal system to reflect the needs and ideology of the Communist Party, is also described as a significant phenomenon.

The third chapter briefly describes the situation in the region of Moravian Budejovice, especially with regard to the position of the church and the impact of collectivisation on a traditionally agricultural region.

The fourth chapter describes the actions of the group around Ladislav Malý in the vicinity of Moravské Budějovice. This description is necessary to understand the mechanism by which the Communist Party of Czechoslovakia made the actions of a poorly organized group of a few men within the political process appear to be those of a large, well-organized group whose goal was to overthrow the regime and commit violence against Czechoslovak citizens.

The fifth chapter is devoted to a description of the political trials following the arrest of the members of the group around L. Malý, and the sixth chapter follows this chapter with a description of the rehabilitation of those convicted.

The seventh chapter is devoted to the political trials in the USA, the aim being to show that political trials and public denunciations of alleged enemies were not reserved for the Soviet sphere of influence, and to show that the preservation of freedom of speech and civil society, even to a limited extent, led to a limitation of the consequences of these trials, while in Czechoslovakia critical reflection on the political trials had to wait until the Prague Spring and, to a full extent, until the end of the communist regime.

Key words:

Political processes, Babice, communism